

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

"Börja på sida ett igen"*

En kvalitativ studie om killars upplevelser av att vara
placerade på ett slutet ungdomshem

Examensarbete 1-2 30 hp

Kriminologi

Examensarbete 1-2, Avancerad nivå (30 hp)

Vårterminen 2010

Elvar Ingi Jónsson

Sammanfattning

Alltfler ungdomar döms till slutna ungdomsvård. Det råder en oenighet om vilken effekt slutna ungdomshem har på den dömde, där vissa undersökningar visar på positiva effekter för ungdomar medan andra visar på det motsatta. Syftet med denna studie är att undersöka killars upplevelser om hur de påverkas av att vara placerade på ett slutet ungdomshem, där särskilt vikt läggs på hur vistelsen påverkar deras attityder mot kriminalitet. Jag vill se om killarna betraktar sin vistelse som en bra möjlighet att förstärka sina sociala band eller om vistelsen kan ha en dålig effekt då ungdomshemmet är fullt av okonventionella individer. Jag vill dessutom undersöka om killarna känner sig stämplade som kriminella på grund av sitt frihetsberövande. Detta gör jag med hjälp av teorierna om sociala band och stämpling.

Utifrån syftet presteras tre frågeställningar:

- *Upplever intervjudeltagarna att slutna ungdomsvård förstärker deras sociala band till det konventionella samhället, och i så fall på vilket/vilka sätt?*
- *På vilka sätt upplever intervjudeltagarna att slutna ungdomsvård påverkar deras attityder mot kriminella aktiviteter?*
- *Upplever intervjudeltagarna att slutna ungdomsvård har påverkat deras självbild, och i så fall på vilket sätt?*

Resultaten visar på att vistelse på slutna ungdomsvård förstärkte intervjudeltagarnas sociala band till det konventionella samhället, dock i varierande grad. De faktorer som påverkade mest var påverkansprogrammen, personalen, utbildningen, samt intervjudeltagarnas egna personliga val och engagemang. Resultaten visar även på att vistelsen förändrade de flesta av intervjudeltagarnas syn på kriminalitet. Majoriteten hävdade att de ville sluta begå brott. Dessutom visade resultaten på att vistelsen förändrade en del av intervjudeltagarnas självbilder positivt, det vill säga att de inte längre såg sig själva som kriminella samt att deras självförtroende förstärktes.

---

*Citatet, ” börja på sida ett igen”, kommer från en av intervjudeltagarna.

Förord

Jag är oerhört tacksam över att ha fått intervjua mina tio intervjudeltagare. Ni har gett mig mitt empiriska material för den här studien men framfört allt gett mig kunskap som jag kommer att ha en stor nytta av i framtiden. Utan er hade jag givetvis aldrig kunnat genomföra denna studie. Stort tack!

Jag sänder även ett stort tack till:

- Min handledare Jerzy Sarnecki. Det har inte varit många synpunkter under arbetets gång men de synpunkter jag fått har varit väldigt värdefulla.
- Min syster Valgerður Jónsdóttir, som har hjälpt mig med svenskan i denna studie men framförallt bidragit med oerhört viktiga synpunkter.
- Min vän Moa Ulander, som har korrekturläst med stort tålamod och noggrannhet. Hon är sjukt snygg, trevlig och intelligent, samtidigt som hon är svårt bra på kombinationer inom mat. Hon är nog den mest fantaskiska människa jag träffat ;)
- Mitt allt Teresa Tryggvadóttir, som har varit där hela vägen. Utan dig hade jag aldrig gjort klart den här uppsatsen.

Innehåll

Sammanfattning.....	i
Förord.....	iii
1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Bakgrund.....	2
2 Teori.....	4
2.1 Sociala band.....	4
2.2 Stämpling.....	6
3 Tidigare forskning.....	8
3.1 Positiva effekter av ungdomshem.....	8
3.1.1 50 år senare.....	8
3.2 Negativa effekter av ungdomshem.....	10
3.2.1 Jämnårigas inflytande.....	11
4 Metod.....	12
4.1 Datainsamlingsmetod och bearbetning av data.....	12
4.2 Urval.....	14
4.3 Etiska överväganden.....	15
4.4 Metoddiskussion.....	16
4.4.1 Min och kontextens roll i produktionen av kunskap.....	17
5 Resultat och analys.....	18
5.1 Förstärker ungdomsvård deras sociala band till samhället?.....	18
5.1.1 Familj och vänner.....	18
5.1.2 Utbildning.....	20
5.1.3 Konventionella aktiviteter.....	22
5.2 Förändrade attityder?.....	24
5.2.1 Regler och permissioner.....	24
5.2.2 Attityder mot Svenssonlivet.....	26
5.2.3 Attityder mot kriminalitet.....	27
5.3 Deras självbild.....	29
5.3.1 Ungdomshemmet som stämpling.....	30
5.3.1.1 Personalens roll mot stämplingen.....	31
5.3.2 Självförtroende och jämnårigas inflytande.....	32
5.4 Sammanfattningsvis.....	34

6	Diskussion	35
6.1	Diskussion i relation till tidigare forskning.....	36
6.2	Varför fungerar ungdomshemmen som en vändpunkt?	37
6.3	Kritiskt förhållningssätt.....	38
6.4	Slutsatser	40
7	Referenser	42
8	Bilaga - intervjuguide	45

1 Inledning

Ungdomsbrottslighet är ett ständigt uppmärksammat ämne där vanliga frågor rör huruvida ungdomsbrottsligheten minskar eller ökar, samt vilka straff ungdomar som begår brott får. Brottsförebyggande rådet (Brå) genomför vartannat år ungdomsundersökningar där elever i årskurs nio anonymt svarar på frågor om utsatthet och delaktighet i brott. Utifrån dessa undersökningar, tillsammans med den officiella kriminalstatistiken, har Brå kommit fram till att ungdomsbrottsligheten inte har ökat sedan undersökningsserien påbörjades 1995.¹ Trots det döms alltfler ungdomar till slutna ungdomsvård och domstolarna tenderar att använda påföljder i större omfattning för de yngsta lagöverträdarna.²

Sedan 1999 finns lagen om verkställigheten av slutna ungdomsvård (LSU).³ LSU är en frihetsberövande påföljd som innebär att tingsrätten kan döma ungdomar i 15 till 17-årsåldern, som begår allvarliga brott, till slutna ungdomsvård på Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem i stället för fängelse. Enligt lagen ska verkställigheten av slutna ungdomsvård utformas så att den dömdes anpassning till samhället bör främjas och att de skadliga följderna av frihetsberövandet bör motverkas.⁴ Tanken är att det ska bli mindre skadligt för ungdomar att vara placerade på slutna ungdomshem än att sitta i fängelse.⁵

Det råder dock en oenighet om vilken effekt slutna ungdomshem har på den dömde. Vissa undersökningar visar på positiva effekter för ungdomar medan andra visar på det motsatta, alltså att slutna ungdomshem kan göra mer skada än nytta.⁶

Efter att påföljden LSU verkställdes har fler ungdomar dömts och isolerats från samhället trots att brotten inte har blivit fler.⁷ Det betyder att fler ungdomars liv läggs i händerna på en åtgärd som kanske inte fungerar. Detta i sin tur tyder på att denna frihetsberövande påföljd eventuellt är ett misstag och att det hade varit bättre att finna alternativa sätt för att anpassa de dömda till samhället. Men är det verkligen så att slutna ungdomshem gör mer skada eller nytta? Vad anser ungdomarna som är placerade på LSU-hem?

---

¹ ”Tema: Brotts och ungdomar”, www.bra.se, hämtat: 2009-03-13; Se även Granath, 2007.

² ”Slutna ungdomsvård år 2000. Redovisning och analys av domarna”, www.stat-inst.se, hämtat: 2009-03-13; Se även Estrada, 2008

³ ”Det här är SiS”, www.stat-inst.se, hämtat: 2009-12-30

⁴ Svensk författningssamling (SFS), www.riksdagen.se, hämtat: 2009-03-13

⁵ ”Det här är SiS”, www.stat-inst.se, hämtat: 2009-12-30

⁶ Se exempelvis Lipsey, Wilson & Cothorn, 2000

⁷ Bergström & Rudqvist, 2006; se även ”Unga i fängelse”, www.brottsrummet.se, hämtat: 2010-01-16

Dessa funderingar gav mig mitt syfte och mina frågeställningar med denna studie.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att öka kunskapen om killars upplevelser och uppfattningar om hur de påverkas av att sitta på ett slutet ungdomshem. Särskild vikt kommer att läggas på hur vistelsen påverkar deras attityder mot kriminalitet. Enligt teorin om sociala band avstår individer från att begå brott på grund av de sociala band som länkar de till det etablerade samhället. Jag vill se om mina intervjudeltagare betraktar sin vistelse som en bra möjlighet att förstärka sina sociala band, genom bland annat utbildningen och påverkansprogram som erbjuds, eller om vistelsen kanske har en dålig effekt då ungdomshemmet är fullt av okonventionella individer.

En annan synvinkel som jag vill undersöka är: Känner sig intervjudeltagarna stämplade som mer kriminella personer på grund av sitt frihetsberövande, vilket enligt stämplingsteori förstärker deras kriminella beteende?

Uppsatsen huvudsyfte kan formuleras i tre frågeställningar.

- Upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård förstärker deras sociala band till det konventionella samhället, och i så fall på vilket/vilka sätt?
- På vilka sätt upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård påverkar deras attityder mot kriminella aktiviteter?
- Upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård har påverkat deras självbild, och i så fall på vilket sätt?

1.2 Bakgrund

SiS är en statlig myndighet och har 31 särskilda ungdomshem som bedriver vård och behandling av ungdomar. Som tidigare nämnt ordnas vården på LSU-hem av SiS. Dessutom ordnas även lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Lagen LVU innebär bland annat att ungdomar i vissa fall kan omhändertas mot sin vilja för vård och behandling.⁸ Skälet till att de befinner sig på LVU-hem är att de ofta saknar insikt om sina problem och

---

⁸ "Det här är SiS", www.stat-inst.se, hämtat: 2009-12-30

motivation till att förändra sin situation. Frivillig vård av olika skäl kan därför inte genomföras och annan vård inte kan tillgodose de ungas behandlingsbehov.⁹

LSU är däremot en brottspåföljd för ungdomar och omfattar de ungdomar som har de svåraste problemen.¹⁰ Ungdomarna har med få undantag omfattande social problematik och problem med kriminalitet och missbruk.¹¹ Socialtjänsten har ofta använt omfattande insatser innan aktuell brottslighet begicks. Endast tio procent är okända för socialtjänsten och 44 procent har tidigare varit placerade inom SiS. 90 procent av ungdomarna räknas som kriminellt belastade.¹²

LSU trädde i kraft den 1 januari 1999 och fick ett mycket snabbt genomslag. I de första beräkningarna antogs att ungefär tio årsplatser skulle behövas för killar dömda enligt LSU. Men denna beräkning visade sig vara alldeles fel och redan ett år senare uppskattades behovet till 40 platser. Anledningen var att fler domar än förväntat utdömdes samt att strafftiderna som utdömdes var längre än vad som hade förväntats vid lagens tillkomst.¹³ De allra flesta som döms till sluten ungdomsvård är pojkar, men varje år döms också några flickor. År 2006 dömdes två flickor enligt LSU, 2007 fem flickor och 2008 tre flickor.¹⁴ I januari 2010 fanns det sammanlagt 68 fastställda LSU-platser fördelade på sex olika särskilda ungdomshem.¹⁵ Fyra av dessa hem är enbart för pojkar, ett för både pojkar och flickor, samt ett främst för flickor. Vistelsetiden eller med andra ord straffets längd på LSU-hem avgörs av brottets natur och inte av behandlingsbehovet och kan variera mellan 14 dagar och fyra år.¹⁶

Varje ungdom som är placerad på ett LSU-hem får en kontaktperson som ska vara dennes ”egna” vuxne under placeringstiden. Det är till kontaktpersonen som den unge i första hand kan vända sig till när det är någonting han/hon behöver prata om. Kontaktpersonen ska fungera som spindeln i nätet när det gäller hans/hennes behandlingsplanering och hjälper till med uppföljningen i vardagen, kontakten med skolan med mera.¹⁷

---

⁹ Hermodsson & Hansson, 2005, sid. 8

¹⁰ Nordqvist, 2005, sid. 10

¹¹ ”Målgrupp och organisation”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-08

¹² ”Sluten ungdomsvård 1999 – domarna – ungdomarna – verkställigheten och vården – utvärderingen”, www.stat-inst.se, hämtat: 2009-02-07

¹³ Bergström & Rudqvist, 2006, sid. 3, 7

¹⁴ ”Vad är sluten ungdomsvård?”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-07

¹⁵ ”Särskilda ungdomshem med LSU-platser”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-08

¹⁶ ”Vad är sluten ungdomsvård?”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-07

¹⁷ Jmf. ”Kontaktmannaskap”, www.stat-inst.se, hämtat 2010-01-09

Enligt SiS går det till på följande sätt för den LSU-dömde: Vården inleds på en låst avdelning där den dömdes behov av vård och behandling kartläggs av psykolog, pedagog samt behandlare och en individuell behandlingsplan tas fram. Denna omfattar både tiden på hemmet och utslussningsåtgärder. Under utredningen görs en risk- och behovsbedömning och insatser planeras för att motverka den dömdes kriminalitet.¹⁸ Resultatet av utredningen avgör vilken behandling den unge ska få och bör vara individuellt anpassad. Samtliga LSU-ungdomar deltar i ungdomshemmets ordinarie programverksamhet och går i SiS skola. Hur vården, behandlingen och undervisningen ser ut beror på vilka brott ungdomarna har begått samt hur rymningsbenägna de är.¹⁹

När den dömden har gjort framsteg i behandlingen ska placeringen övergå till mer öppna former. Därför ska finnas olika typer av avdelningar med varierande slutenhet och en säkerhetsnivå anpassad till var i behandlingsprocessen den dömden befinner sig. Under verkställighetstiden ska en utslussning av den unge ske vilket ska planeras i nära samarbete med socialtjänsten. Den dömden får däremot inte bo i egen lägenhet eller i föräldrahemmet eftersom det kan försvaga påföljdens innehåll.²⁰

2 Teori

2.1 Sociala band

Teorin om sociala band är en kontrollteori, utvecklad av Travis Hirschi, som går ut på att människors starka sociala band till samhället minskar brottsbenägenhet.²¹ Begreppet *band* beskriver människans förbindelse till samhället. Hirschi menar att de sociala band vi har till samhället blir ett slags hinder för oss att begå brott. För en ung individ antas exempelvis starka sociala relationer dämpa risken för att begå brott. När de sociala banden saknas eller är svaga ökar sannolikheten för att den unge utvecklar ett kriminellt beteende, eftersom han eller hon inte bryr sig om andras reaktioner i lika stor utsträckning.²²

Hirschi menar att de faktorer som sägs minska en persons brottsbenägenhet är; *anknytning, åtaganden, delaktighet och övertygelse*.

---

¹⁸ “Vad är sluten ungdomsvård?”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-07

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Hirschi, 2002

²² Ibid.

Med *anknytning* menas graden av de känslomässiga band man har till andra samt känsligheten man har för andras åsikter. Utan dessa menar Hirschi att personen är fri till att avvika från samhällets normer.²³ Den bästa förutsägelsen av avvikande beteende är graden av barns anknytning till föräldrar, skola och jämlika.²⁴ Genom dessa anknytningar tar vi till oss andra personers normer och tillskrivs tillit och förtroende som vi inte vill riskera förlora genom att bryta mot normerna.²⁵ Mina intervjudeltagare är inlåsta på ett ungdomshem och därför vill jag se hur deras anknytning ser ut dels till de andra killarna, personalen och den utbildning och behandling som finns på hemmet, dels till deras familjer och konventionella vänner utanför ungdomshemmet.

Att ha eller känna *åtagande* handlar om framgång, prestation och ambition. Att man frivilligt investerar sina resurser och sin tid för att uppnå sina mål. Man väljer att avstå från brott eftersom annars så riskerar man att förlora sitt mål. Ju mer tid och energi vi spenderar exempelvis på vår utbildning eller karriär, desto mindre sannolikt är det att vi vill riskera det vi har åstadkommit genom att begå brott.²⁶ I detta fall så har mina intervjudeltagare redan begått brott. Jag vill se om de har eller känner åtagande på hemmet, det vill säga om de bland annat investerar sina resurser och sin tid på hemmet i att förstärka sin skolgång, engagera sig i de behandlingsprogram som finns där, samt ta emot den hjälp som personalen erbjuder.

Känner man sig *delaktig* i något, oavsett om det är jobb, hobby, skola etc. så minskar det enligt Hirschi risken att begå brott. Med det menar han att genom att ha schemalagda konventionella aktiviteter och ha någonting att göra så minskar tillgängligheten till det kriminella livet.²⁷ Det är klart att det är svårt för mina intervjudeltagare att få tillgång till kriminella aktiviteter, de är ju inlåsta. Men som vi kommer att se under avsnittet Tidigare forskning nedan, så är det vanligt att se på institutioner – där ungdomar som är dömda för brott är inlåsta tillsammans – som en skola för kriminalitet. Med andra ord så berättar ungdomarna ofta om sina brott, får tips om bättre tillvägagångssätt och planerar nya brott. Jag vill se om mina intervjudeltagare anser att det finns tillräckligt med schemalagda aktiviteter på institutionen och i så fall, om de är delaktiga i dem.

Den sista faktorn Hirschi behandlar är *övertygelse* och innefattar helt enkelt vilken inställning man har till samhällets normer och lagar. Är man positivt inställt till lagar och regler minskar

---

²³ Ibid., sid. 18

²⁴ Ibid., sid. 83, 110, 135

²⁵ Ibid., sid. 83

²⁶ Ibid., sid. 20

²⁷ Ibid., sid. 21f

riskan att begå brott, samtidigt som när man är negativt inställt till samhällets lagar och regler så ökar risken för brott.²⁸ Jag vill veta om ungdomshemmet har förändrat mina intervjudeltagares syn på samhällets regler och lagar, samt om de följer de regler som finns på hemmet. Detta eftersom ett rimligt antagande är att om de inte följer hemmets regler, trots att de är direkt övervakade av personalen, så kommer de förmodligen inte heller att följa de regler och lagar som finns utanför hemmet.

När investeringen i sociala band växer blir alltså motivationen att hålla sig från brott större, då man har mer att förlora. John H. Laub och Robert J. Sampson utvecklade också en kontrollteori och de anser, i likhet med Hirschi, att sociala band är en viktig aspekt i varför människor begår inte brott. De betonar även att för vissa personer är valet att begå brott *attraktivt* eftersom det ses som spännande och lockande. Därav menar de att svaga sociala band inte enbart kan förklara varför vissa begår brott, utan att man även måste ta med ”*human agency*”.²⁹ Med ”*human agency*” menar de *ett personligt val*.³⁰ De poängterar att det personliga valet har en stor funktion såväl i skeendet att avstå från brott som i att fortsätta med brott.³¹ Med andra ord gör människor ett val och är aktivt deltagande i konstruktionen av sina egna liv.³² Jag håller med Laub och Sampson att det personliga valet till brottslighet är viktigt för att förstå mönster av stabilitet och förändringar i kriminellt beteende. Jag väljer därför att integrera *det personliga valet* i Hirschis teori, som faktor fem.

Det är viktigt att poängtera att Hirschis fyra faktorer förstås kan påverka kapaciteten för människor att välja mellan ett brottsligt alternativt icke brottsligt beteende. Det är också viktigt att nämna att dessa fem faktorer inte utesluter varandra utan de kan ofta komplettera varandra.

2.2 Stämpling

Howard Becker är en huvudperson inom stämplingsteorin. Hans utgångspunkt är att avvikande beteende i sig skapas av andra människors reaktioner. Med andra ord blir inte ett beteende avvikande förrän andra människor betecknar det på det viset. När någon väl har blivit stämplad som avvikare kan detta ge honom/henne en ny identitet som upplevs som negativ. Denna stämpling leder då till att det avvikande beteendet förstärks, med följderna att

---

²⁸ Ibid., sid. 25f

²⁹ Laub & Sampson, 2003, sid. 37

³⁰ I fortsättningen kommer jag att använda *personligt val* istället för *human agency*

³¹ Laub & Sampson, 2003, sid. 179

³² Ibid., sid. 38

den stämplade identifierar sig med avvikarrollen.³³ Beckers utgångspunkt kan kallas för *direkt* stämpling där individens beteende direkt stämplas som negativ av andra människor som avvikande.

Enligt Becker har ett av de viktigaste bidragen till stämplingsteorin varit att rikta uppmärksamheten mot hur stämplingen försätter aktören i omständigheter som försvårar för honom eller henne att fortsätta med vardagslivets rutiner, och därmed provocerar honom/henne till avvikande handlingar. Han tar fängelsevistelse som ett exempel eftersom att ha en sådan vistelse på sitt register gör det svårare för en person att få ett konventionellt yrke och därmed gör personen mer benägen att övergå till ett olagligt.³⁴

Nu närmar vi oss en annan tolkning av teorin, dvs. vad kan kallas för *indirekt* stämpling och det är den tolkningen jag kommer att använda mig av i denna studie. Vi kan säga att en person stämplas indirekt av sin fängelsevistelse, eftersom att de personer som döms till fängelse stämplas som farliga. Utformningen som finns, så som höga stängsel och taggtrådar, förstärker bilden av dem som farliga. Denna indirekta stämpling är relaterad till interaktionen med institutionen och de roller som uppbringas i fängelse eller sprids av intagna.³⁵ Som en intagen på institution avgränsas man fysiskt från omvärlden samt tilldelas vanligen en ny roll, eftersom den förra rollen inte går att behålla inne på institutionen. Detta resulterar i att den sociala identiteten man hade när man kom dit förändras, från att vara en enskild person till en intagen. Denna stämpling fortlöper på institutioner därför att individen befinner sig just där enbart på grund av sitt avvikande beteende eller sin avvikande egenskap.³⁶

Mina intervjudeltagare sitter inte på ett fängelse men att vara placerad på ett slutet ungdomshem för brott kan troligen ge liknande indirekta stämplingseffekter. Ted Goldberg menar att för undvika denna indirekta stämpling är det viktigt att den negativa självbilden som ungdomar har av sig själva inte bekräftas. Han menar vidare att det är väsentligt att kunna ge ungdomarna respons som kan hjälpa dem att börja den process som krävs för att de ska kunna få en positiv självbild.³⁷ Jag vill ta reda på om mina intervjudeltagare anser sig vara indirekt stämplade av ungdomshemmet, och i så fall, hur de anser sig påverkas av stämplingen, samt om de anser sig få den hjälp de behöver för att bli av med den.

---

³³ Becker, 2006

³⁴ Ibid., sid. 146f

³⁵ Hacking, 2004, sid. 279

³⁶ Närvänen, 1994, sid. 100-104; jmf. Goffman, 2004; jmf. Bergström, 2004, sid. 55

³⁷ Goldberg, 2000, s. 368ff

3 Tidigare forskning

3.1 Positiva effekter av ungdomshem

Under år 2000 påbörjade SiS arbetet att följa upp ungdomar utskrivna från särskilda ungdomshem i Sverige. Undersökningen belyser hur ungdomarnas situation förändras från inskrivning till uppföljning drygt ett år efter utskrivningen avseende psykisk hälsa, kriminalitet och missbruk.³⁸ Resultatet visar att ungdomarna var i mindre utsträckning medlemmar av kriminella gäng och mindre brottsaktiva.³⁹ Resultaten indikerade även att ungdomarna mådde psykiskt bättre vid uppföljningen än vid inskrivningen. Det bör dock noteras att även om ungdomarna överlag begår färre brott året efter utskrivningen så är många ytterst brottsaktiva.

Det fanns ett samband mellan antalet rapporterade brott vid de olika tidpunkterna. De ungdomar som har angett få brott vid inskrivningen var mindre brottsaktiva vid uppföljningen, och ungdomar med hög brottsfrekvens vid inskrivningen tenderade att vara mer brottsaktiva även vid uppföljningstillfället. Ungefär 40 procent av de mest belastade ungdomarna året innan inskrivningen, med fler än tio angivna brott, hade även begått fler än tio brott vid uppföljningen. Våldsbrott⁴⁰ var fortfarande vanligt förekommande vid uppföljningen men andelen hade minskat betydligt mellan de två intervjutillfällena.⁴¹

Mark W. Lipsey, David B. Wilson och Lynn Cothorn studerade och jämförde statistiken från 200 olika studier som behandlade vilken effekt institutions- respektive icke-institutionsbehandling har på kriminella ungdomar. Analysen visar att institutionsbehandling kan ha signifikant positiv effekt. Det fanns däremot stora skillnader mellan de enskilda studierna. En del studier visade på en kraftig minskning medan andra påvisade en marginell eller till och med en negativ effekt, det vill säga ökad kriminalitet.⁴² Deras genomgång visade vidare att längre behandling visar på bättre effektivitet.⁴³

3.1.1 50 år senare...

Sampson och Laub har genomfört en undersökning av kriminella personer och studerat hur deras liv har utvecklats över en tidsperiod på 50 år. De studerade 500 män som satt på två av Massachusetts ungdomshem, där 52 av dem intervjuades när de var kring 70 år gamla. Laub

---

³⁸ Nordquist, 2005, sid. 3

³⁹ Ibid., sid. 30

⁴⁰ Våldsbrott: rån, hot/våld mot tjänsteman, misshandel, våldtäkt, mordbrand, dråp/mord

⁴¹ Nordquist, 2005, sid. 26f

⁴² Lipsey, Wilson & Cothorn, 2000, sid. 4

⁴³ Ibid., sid. 2

och Sampson demonstrerar att det är olika faktorer som kan kopplas till ett liv fritt från brott. I genomgången nedan kommer jag enbart att beröra de faktorer som enligt männen hjälpte dem till ett liv utan brottslighet.

Laub och Sampson kom fram till att flera av deras intervjudeltagare, som hade upphört med kriminalitet i vuxenålder, tackar ungdomshemmet de var placerade på för det.⁴⁴ Några av männen hävdade exempelvis att han hade lärt sig mycket på ungdomshemmet och fått självrespekt tack vare de regler och vardagliga aktiviteter som fanns där.⁴⁵ En av männen tackade även ungdomshemmet för sitt livsyrke som målare eftersom de fick gå till bryggan och måla båtar under vistelsetiden.⁴⁶

För andra sågs vistelsen inte alls som straff, de beskrev det bara som att åka i väg en stund för att sedan komma tillbaka till sitt gamla liv.⁴⁷ Andra upplevde ungdomshemmen huvudsakligen som ett avskräckningsmedel, det vill säga att de lärde sig det inte var något för dem att sitta inlåst och därför slutade de begå brott.⁴⁸

Det var dock inte alla av männen som såg ungdomshemmen som en förklaring till varför de slutade begå brott. Vissa tackade sitt äktenskap varför de kunde sluta, andra tackade arbetet, och för en del var deras vändpunkt att flytta från sitt gamla område.⁴⁹ Laub och Sampson kom fram till att männen som upphörde med brott, dels hade rotfäste i strukturella rutiner och hade starka sociala band till familjen och samhället,⁵⁰ dels gjorde ett inre beslut att förändra sitt liv.⁵¹ De ser på upphörande som en process över tid och inte som en enskild händelse.⁵²

Laub och Sampson fick fram fyra vändpunkter som implicerar sig i processen att upphöra med brott. Dessa är äktenskap, armén, ungdomshem och byte av bostadsområde. Samtliga av dessa skapade nya situationer som 1) frånskiljer förtiden från framtiden; 2) anskaffar inte bara övervakning och kontroll utan också möjligheter för social support och utveckling; 3) ger förändring och struktur till rutinaktiviteter; och 4) anskaffar möjligheter för identitetsförändring.⁵³

---

⁴⁴ Laub & Sampson, 2003

⁴⁵ Ibid., sid. 122f, 125

⁴⁶ Ibid., sid. 128

⁴⁷ Ibid., sid. 156, 160

⁴⁸ Ibid., sid. 129, 237

⁴⁹ Ibid., sid. 121, 141, 220, 279

⁵⁰ Ibid., sid. 37

⁵¹ Ibid., sid. 249

⁵² Ibid., sid. 278

⁵³ Ibid., sid. 148f

3.2 Negativa effekter av ungdomshem

Ett vanligt förstånd talar för att ungdomars delaktighet i rättssystemet, speciellt om de blir tvångsomhändertagna, har negativa konsekvenser för dem som återkastas över livsbanan. Laub och Sampson menar att frihetsberövandet för ungdomarna kan leda till misslyckande i skolan, arbetslöshet och svaga sociala band till samhället samt öka brott i vuxen åldern.⁵⁴

Petra Åkeson studerade ungdomar och deras upplevelser av sin vårdssituation samt hur ungdomshemmets miljö kunde påverka dem.⁵⁵ Samtliga av hennes intervjudeltagare upplevde vardagen som långtråkig, händelselös och enformig, vilket ledde till att de blev rastlösa, frustrerade och irriterade.⁵⁶ Ungdomarna ansåg att de hade begränsande handlingsmöjligheter eftersom de endast hade tillgång till fåtalet aktiviteter. Ungdomarna beskrev att de befann sig i en underlydande situation. De var tvungna att anpassa sig efter hemmets regler och normer eftersom de annars riskerade att bli straffade.⁵⁷ Flera av ungdomarna kände sig även försummade av personalen. De upplevde att personalen inte lyssnade på dem vilket, enligt Åkeson, ledde till ett viljelöst och passivt förhållningssätt till sin tillvaro. Vissa av ungdomarna kände att personalen såg dem som odugliga ungdomar. Åkeson menar att det bidrar till att en ond cirkel bildas där ungdomarna får egenskapen att vara odugliga ungdomar och till sist iklär de sig den roll de tilldelas.⁵⁸ Vidare ansåg ungdomarna att skoltiden på ungdomshemmen var meningslös, dels eftersom de fick göra vad de ville inom ämnena, dels för att lärarna inte hjälpte till tillräckligt.⁵⁹

Anne Hermodsson och Cecilia Hansson kom fram till liknande upptäckter i deras studie. Ungdomarna i deras studie som också var placerade på särskilda ungdomshem ansåg inte att personalen informerade dem, lyssnade på dem, förstod dem eller tog hänsyn till deras åsikter. De ansåg dock att deras kontaktpersoner på institutionen behandlade dem respektfullt.⁶⁰

Claes Levin hävdar i sin undersökning att majoritet av ungdomarna som var placerade på ett slutet ungdomshem ansåg att miljön skapade fler problem än lösningar. Ungdomarna ansåg att miljön på institutionen var onormal eftersom de förenas med andra erfarna brottslingar och missbrukare, vilket inte bidrar till den hjälp de behöver med sina problem. Ungdomarna

---

⁵⁴ Ibid., sid. 24, 51

⁵⁵ Hennes analys bygger på intervjuer med nio ungdomar som befinner sig på två olika slutna ungdomshem i Sverige

⁵⁶ Åkesson, 2007, sid. 20f

⁵⁷ Ibid., sid. 32

⁵⁸ Ibid., sid. 33

⁵⁹ Ibid., sid. 21f, 26

⁶⁰ Hermodsson & Hansson, 2005, sid. 86

uppfattade behandlingen som nästan obefintlig. Vidare menade ungdomarna att det mest negativa med ungdomshemmet är inlåsningsen och isoleringen från omvärlden, vilket leder till att kontakten med det normala samhället och deras föräldrar är minimal.⁶¹ Resultaten visade att ungefär 80 procent hade fortsatt med kriminalitet.⁶²

3.2.1 Jämnårigas inflytande

När ungdomar blir tvångsomhändertagna på grund av det brott de har pågått, så är tanken att de under sin vistelsetid ska få förändrad syn på kriminalitet och även påverka till förändrad livsstil. Ironiskt nog så visar flera undersökningar att när ungdomar med avvikande beteende placeras tillsammans på institution, så ökar risken för fortsatt avvikande beteende.⁶³

Patrik Bayer, Randi Pintoff och David E. Pozen upptäckte starka bevis på förekomst av jämnårigas inflytande på slutna ungdomshem.⁶⁴ De menar att när ungdomar är placerade tillsammans, så tenderar de att ta upp det avvikande beteende som deras jämnåriga har. Att dessa ungdomar ”lärd” sig att begå brott som deras ”cellkompis” hade begått. Men det gäller mest brott som befinner sig inte alltför långt ifrån den brottskategori som de redan är eller har varit involverade i.⁶⁵ Med det menar de att en ungdom som är van att stjäla bilar men har ingen erfarenhet av drogrelaterade brottslighet, inte kommer att influeras i hög grad av jämnåriga ungdomar som har erfarenhet av och pratar om sin drogrelaterade brottslighet. Det är alltså inte sannolikt att ungdomen kommer att skifta från stöldbrottslighet till drogbrottslighet. Men en ungdom som däremot har erfarenhet av drogbrottslighet är i betydligt högre riskzon att bli influerad av och fortsätta med den typen av brottslighet när han eller hon blir frisläppt.⁶⁶ Bayer, Pintoff och Pozen menar vidare att när en avvikande ungdom har ”tillgång” till andra avvikande ungdomar så leder det ofta till en formering eller utvidgning av ungdomens kriminella nätverk.⁶⁷

Åkesson studie visar även på jämnårigas inflytande i slutna ungdomsvård. Resultaten visade att det är vanligt i behandlingsprogrammen att ungdomarna ska prata om varandras brottsliga handlingar med syftet att de ska lära sig att förändra sitt kriminella tankesätt. Hon kom däremot fram till att ungdomarnas beskrivningar visar att utbildningen kan få motsatta

---

⁶¹ Levin, 1997, sid. 174; se även Dodge, Dishion & Lansford, 2006, sid. 288

⁶² Levin, 1997, sid.344

⁶³ Bayer, Pintoff & Pozen, 2003; Åkesson, 2007; Lipsey & Wilson, 1998; Dogde, Dishin och Lansford 2006; Dishion & Poulin, 1999; se även Laub & Sampson, 2003, sid. 38

⁶⁴ Deras analys bygger på data på över 8000 individer som har varit placerade på 169 slutna ungdomshem under två års period i Florida.

⁶⁵ Bayer, Pintoff och Pozen, 2003, sid. 3-6

⁶⁶ Ibid., sid. 12f

⁶⁷ Ibid., sid. 3

effekter. Ungdomarna framhåller bland annat att de ansåg det vara underhållande och lärorikt att samtala om sin brottslighet och enligt Åkesson kan det medföra att de erhåller utökad eller nytt kriminellt kapital.⁶⁸

4 Metod

4.1 *Datainsamlingsmetod och bearbetning av data*

Jag har valt *halvstrukturerade intervjuer* som datainsamlingsmetod. En halvstrukturerad intervju är varken ett öppet samtal eller ett strängt strukturerat frågeformulär,⁶⁹ utan intervjun omfattar en rad bestämda teman och en intervjuguide till relevanta frågor.⁷⁰ I mitt fall hade jag bestämda teman på det jag ville ta reda på under intervjuerna och utifrån dessa teman hade jag gjort en intervjuguide.⁷¹ Mina teman var: *sociala band*, *attitydförändring* och *självbild*.

Jag intervjuade en intervjudeltagare i taget och genomförde intervjuerna under fyra olika tillfällen. Under samtliga tio intervjuer användes samma intervjuguide och en bandspelare. Jag använde intervjuguiden som ett stöd för att hålla mig inom relevant tema och för att undvika sidospår. Bandspelaren använde jag mig av för att bättre kunna fokusera och koncentrera mig på samtalet med intervjudeltagarna, samt för att undvika informationsbortfall och feltolkningar i analysarbetet.⁷² Under varje intervjutillfälle antecknade jag olika stödord som kunde hjälpa mig att komma ihåg olika uppföljningsfrågor som jag kom på under intervjudeltagarnas berättelser. Efter varje intervju satt jag ensam i besöksrummet⁷³ och skrev ner mina tankar om intervjun. Sedan åkte jag tillbaka till mitt hotellrum och lyssnade på intervjuerna. Då intervjuerna varit halvstrukturerade har det inneburit att de har tagit olika lång tid beroende på hur samtalet har utvecklats. Variationen mellan den längsta och den kortaste intervjun var drygt en timme. Den längsta tog ungefär en timme och 45 minuter jämfört den kortaste som tog ungefär 40 minuter. Genomsnittlig tid var cirka en timme och intervjuerna blev totalt nio timmar och 28 minuter.

Jag transkriberade intervjuerna genom att lyssna på dem flera gånger för att få dem ner på papper, ord för ord. Därefter kategoriserade jag intervjudeltagarnas svar under mina tre huvudteman. Efter det arbetade jag fram nio underteman, dvs. tre underteman till varje

---

⁶⁸ Åkesson, 2007, sid. 29f

⁶⁹ Bryman, 2002, sid. 127

⁷⁰ Kvale, 1997, sid. 117

⁷¹ Se bilaga

⁷² Jmf. Kvale, 1997, sid 147

⁷³ Samtliga intervjuer ägde rum i ett besöksrum på respektive ungdomshem.

huvudtema, där mitt empiriska material kunde kategoriseras under. Dessa teman presenteras som underrubriker i *Resultat och analys* avsnittet nedan.

Varför jag valde halvstrukturerade intervjuer istället för exempelvis *strukturerade intervjuer* eller *enkäter* beror på att jag ville gå mer in på djupet i vad intervjudeltagarna hade att säga, vilket inte skulle kunna bli fallet om samtliga frågor är i förväg fastställda.⁷⁴ En fördel med halvstrukturerade intervjuer är att det finns möjligheter att göra förändringar vad gäller frågornas form och ordningsföljd och på så sätt anpassa intervjun till intervjudeltagarens svar och berättelser.⁷⁵ Jag ställde exempelvis aldrig frågorna i samma ordning vid varje intervju, utan de kom när de passade naturliga in i våra samtal. Jag ställde heller inte alltid samma frågor eftersom mina frågor ofta byggde på vilka svar jag fick. Detta ledde till att jag många gånger fick fram relevant information som jag i början inte ens hade tänkt på att fråga om.⁷⁶

En annan fördel med denna datainsamlingsmetod är att både jag och intervjudeltagarna kan ställa förtydligande frågor till varandra om något skulle vara oklart. Detta hände några gånger under intervjuernas gång, vilket minskade risken för att jag som intervjuare skulle misstolka intervjudeltagarens svar, samt att intervjudeltagaren skulle misstolka mina frågor.⁷⁷

Fördelen med att använda sig av intervjuer är således många men det finns också nackdelar. En av nackdelarna är att personkemin mellan intervjuaren och intervjudeltagarna har en ofrånkomlig betydelse för hur bra samtalen blir, hur stämningen är, viljan att besvara frågorna, hur ”ärliga” svaren blir etc.⁷⁸ Exempel på detta kan vara att intervjudeltagaren påverkas av intervjuarens kroppsspråk och tonfall vid frågorna, så att intervjudeltagaren ger ett svar som de tror att intervjuaren vill ha.⁷⁹ För att försöka komma ifrån en negativ inverkan så förklarade jag för mina intervjudeltagare att det som de kommer att berätta för mig är speciellt viktigt för mig, då jag tänker starta ett eget behandlingshem för ungdomar i mitt hemland (Island). Och att det som de berättar för mig kommer att hjälpa mig att bli bättre i mitt framtida yrke. Jag tror att detta ledde till att de var ännu mer angelägna att berätta om ämnet ifråga.

---

⁷⁴ Bryman, 2002, sid. 127; Kvale, 1997, sid. 32

⁷⁵ Kvale, 1997, sid. 117

⁷⁶ Jmf. Bryman, 2002, sid. 148

⁷⁷ Jmf. Roxell, 2006, sid. 154

⁷⁸ Jmf. Bryman, 2002, sid. 146

⁷⁹ Esaiasson m.fl., 2003

För att få så ärliga svar som möjligt försäkrade jag intervjudeltagarna om anonymitet i början på intervjuerna. Detta gjordes även i informationsbrevet⁸⁰ som skickades till institutionscheferna på respektive ungdomshem.

En annan faktor som kan ge en negativ inverkan på trovärdigheten är om intervjudeltagarna missförstår frågorna.⁸¹ För att undvika misstolkningar och därigenom felaktiga svar försökte jag utforma frågorna på ett så tydligt sätt som möjligt, samt att formulera om frågorna när jag kände att intervjudeltagarna inte hängde med.

4.2 Urval

Urvalet i kvalitativa intervjuer handlar oftare om att hitta intressanta och informationsrika fall än att försöka hitta ett representativt urval.⁸² I mitt fall var det precis på det viset. Jag ville intervjua killar som var dömda enligt lagen om sluten ungdomsvård och som var placerade på ett slutet ungdomshem.

Vägen till att hitta mitt urval var lång. Efter att ha skickat flera e-postbrev till fem institutionschefer och ringt fler än tio samtal till fyra ungdomshem så fick jag till slut två väldigt positiva besked. Jag hade fått lov att intervjua åtta LSU-killar som var, enligt min önskan, placerade på två olika ungdomshem. Jag valde att intervjua killar som var placerade på två ungdomshem för att få ett bredare perspektiv på deras syn på ämnet ifråga samt för att bättre kunna undvika identifiering. Jag kommer inte att namnge vilka LSU-hem det rör sig om med syftet att bättre kunna undvika intervjudeltagarnas identifiering.

Tanken var i början att på respektive ungdomshem intervjua två killar som sitter på slutna avdelningar med hög säkerhet och två som sitter i mer öppna former med syftet att se om deras attityder skiljde sig åt. Men tyvärr ville en av institutionscheferna inte att jag skulle intervjua killar som satt med hög säkerhet, men undrade om jag kunde tänka mig att intervjua fyra killar som satt i mer öppna former. Jag tackade ja och nu hade jag totalt två killar som satt med hög säkerhet och sex killar som satt i mer öppna former. Alltså totalt åtta killar.

Men det blev totalt tio killar eftersom två killar, som var placerade på ena ungdomshemmet, kom in i rummet där intervjuerna ägde rum och började fråga vem jag var och varför jag befann mig där. Kort därpå kom en personal och började lyssna på oss. Personalen frågade sedan mig om jag ville intervjua dem också och jag tackade ja direkt och frågade killarna om

---

⁸⁰ Mer om informationsbrevet i delavsnittet *Etiska överväganden* nedan.

⁸¹ Bryman, 2002

⁸² Karlsson & Pettersson, 2006, sid. 62

det var något de skulle kunna tänka sig, och de tackade också ja. Det blev således sex killar på ett ungdomshem respektive fyra på det andra. Åtta av dessa har skett i samråd med ungdomshemmens personal och två tack vare situationen jag just beskrev.⁸³

Urvalet bestod av tio killar som var från 16 till 19 år gamla med domar från åtta månader till fyra år. De var dömda till sluten ungdomsvård på grund av: *flera inbrott, vållande till annans död och rån, personrån, bankrån, mordförsök, mord, rån* samt *grov misshandel och rån*. Fyra av killarna hade tidigare varit placerade på slutna ungdomshem.

4.3 Etiska överväganden

Tanken från början var att intervjudeltagarna skulle vara informerade först muntligt av personalen, sedan skriftligt av ett informationsbrev jag skickade till institutionscheferna på respektive hem. Institutionscheferna lovade alltså att kopiera informationsbrevet och ge till killarna när de blev tillfrågade om de ville delta i studien. Där informerades intervjudeltagarna om studiens syfte, om deras del i studien samt vilka förutsättningar som gällde för deras deltagande; att deltagandet var frivilligt, att de hade rätt att avbryta sitt deltagande när de ville, att deras anonymitet var säkrat, samt att materialet enbart skulle användas i detta sammanhang. Men det visade sig att enbart två av killarna visste att det fanns något informationsbrev men att de inte hade fått något och därför inte läst det.

Men innan varje intervju förklarade jag de fyra etiska forskningsprinciperna för mina intervjudeltagare; informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Utifrån *informationskravet* förklarade jag för intervjudeltagarna vem jag var och syftet med studien. De fick veta att de själva fick avbryta deltagandet när de ville och att de inte behövde svara på alla frågorna om de inte ville.⁸⁴ Utifrån *samtyckeskravet* förklarade jag att studien endast fick genomföras om de gav sitt samtycke och att samtycket måste vara frivilligt. Jag förklarade också att de fick ta tillbaka sitt samtycke när som helst utan att det skulle medföra negativa följder för dem.⁸⁵ Utifrån *konfidentialitetskravet* förklarade jag att hela studien kommer att vara anonym och att anteckningarna från intervjuerna kommer att skyddas så att obehöriga inte kommer att ta del av dem.⁸⁶ Jag förklarade också utifrån

---

⁸³ Detta kan innebära vissa problem som jag tar upp i delavsnittet *Metoddiskussion* nedan.

⁸⁴ Kvale, 1997, sid. 107

⁸⁵ Vetenskapsrådet, sid. 9f

⁸⁶ Ibid., sid. 12

nyttjandekravet att materialet från intervjuerna endast kommer att användas i mitt examensarbete.⁸⁷

När jag redovisar citat från intervjuerna i *Resultat och analys* avsnittet, kommer jag inte att ge namn till någon av intervjudeltagarna. Med andra ord så kommer jag inte att döpa intervjudeltagarna till något namn så att läsaren kan spåra ett flertal uttalanden till samma person. Anledningen till denna ytterligare avidentifiering är dels för att undvika att om läsaren känner till ett av uttalanden så kan han/hon spåra alla andra av intervjudeltagarens uttalanden. Dels för att det inte är intressant vem som säger vad, utan vad det är som sägs.⁸⁸

Efter varje intervju berättade jag sedan när uppsatsen beräknades bli klar och skrev ned på papper hur de kan få del av den. Därefter fick de varsin trisslott.

4.4 Metoddiskussion

Ideologiskt så bör man som intervjuare intervjua intervjudeltagaren i en privat sfär,⁸⁹ men på grund av omständigheterna behövde jag intervjua samtliga intervjudeltagarna på respektive ungdomshemmens besöksrum. Vilken effekt detta har fått på intervjuerna kan jag omöjligt säga, men jag vet att dessa rum används exempelvis när deras familjer, flickvänner samt vänner kommer på besök, vilket kan ses som positivt då dessa rum kan påminna de om glada stunder och kännas som ett slags ”frizon”.

Åtta av intervjudeltagarna, som nämnts ovan, kontaktades i samråd med ungdomshemmens personal vilket kan tänkas ha en inverkan på mitt arbete. Risken med detta kan vara att jag har blivit presenterad för ”uppvisningselever”,⁹⁰ som inte har någonting negativt att säga om ämnet ifråga.⁹¹ Det kan även vara så att personalen medvetet valde bort elever som de trodde skulle uttala sig ”fel” om någonting. Detta kan således ha bidragit till att jag har fått en mindre nyanserad bild av ungdomshemmen. Om personalen har agerat på detta sätt vet jag inte, men jag kan konstatera att samtliga av mina intervjudeltagare hade både negativa och positiva saker att säga om ungdomshemmen och dess personal, vilket jag anser att en ”uppvisningselev” inte skulle ha haft. Dessutom skilde sig deras berättelser i relativt stor utsträckning från varandra så att någon ensidig bild av ämnet ifråga har jag inte fått.

---

⁸⁷ Ibid., sid. 14

⁸⁸ Jmf. Karlsson & Pettersson, 2003, sid. 23

⁸⁹ Holsten & Gubrium, 1995, sid. 11

⁹⁰ Mina intervjudeltagare kallar varandra på ungdomshemmet för elever

⁹¹ Jmf. Green, A, 1996, sid. 18

Dessutom fick jag intervjua två killar som personalen inte hade bestämt i förväg, vilket enligt min uppfattning inte skulle ha skett om de hade noggrant valt ut intervjuedeltagarna.

Mitt urval består alltså av åtta killar som var placerade i mer öppna former och två killar som var placerade på mer slutna avdelningar med högre säkerhet. Jag har valt att bortse att jämföra deras berättelser eftersom jag anser att risken för identifiering blir för stor. Deras berättelser skilde sig åt, men inte i så pass stor utsträckning att det påverkar mitt resultat.

Varför jag inte valde att intervjua både killar och tjejer beror på att jag ansåg att denna studies omfattning och den tid jag hade att få tag i mina intervjuedeltagare inte skulle ha räckt för att kunnat genomföra det. Jag valde att intervjua killar av bekvämlighetsorsak, det vill säga det finns mycket fler killar än tjejer som är placerade enligt lagen om slutna ungdomsvård, och jag upplevde det som att det skulle bli lättare att få tag i killar än tjejer.

I uppsatsen görs ingen jämförelse mellan olika behandlingsinsatser eller ungdomshemmen och jag har inte försökt analysera om mina intervjuedeltagare talar sanning eller ej. Utan syftet har varit att utifrån deras egna berättelser få en bild av hur de upplever att vara placerade på ett slutet ungdomshem utifrån ämnet ifråga.⁹² Jag kommer dock i följande delavsnitt föra en diskussion kring min roll i produktionen av mina fynd samt i delavsnittet *Kritiskt förhållningssätt* nedan att förhålla mig kritiskt till dessa.

4.4.1 Min och kontextens roll i produktionen av kunskap

Intervjuedeltagarnas berättelser kan ha varit beroende av kontextuella faktorer. Med det menar jag både min och omgivningens roll i kunskapsproduktionen från intervjuerna. Samtidigt som jag exempelvis skapade mitt syfte, mina frågeställningar samt var delaktig under intervjuerna så blev jag en del av kunskapsproduktionen.⁹³ Trots att intervjuerna flöt bra så har jag som intervjuare med stor sannolikhet haft en styrande effekt på mina intervjuedeltagare. En av aspekterna kan ha varit ålderskillnaden. Att jag som intervjuare var ungefär dubbelt så gammal som intervjuedeltagarna kan ha påverkat deras berättelser på olika sätt jämfört med om jag hade varit i deras ålder. En annan aspekt som kan ha påverkat intervjuedeltagarna är att de visste att jag studerade kriminologi på avancerad nivå och att jag arbetade som kriminalvårdare på anstalten Hall. Detta kan ha lett till att de trodde jag satt inne med ”rätt svar” på vissa frågor och att de svarade enligt det.⁹⁴

---

⁹² Jmf. Green, A. 1996, sid. 112

⁹³ Jmf. Karlsson & Pettersson, 2006, 68f

⁹⁴ Ibid., sid. 70

Att dessa aspekter har påverkat resultatet är ganska givet men det är svårare att säga *hur* de har påverkat. Mer diskussion om detta i delavsnittet *Kritiskt förhållningssätt* nedan.

5 Resultat och analys

I detta avsnitt har jag valt att kalla mina intervjudeltagare för killarna.

5.1 Förstärker ungdomsvård deras sociala band till samhället?

5.1.1 Familj och vänner

Hirschi menar alltså att de ungdomar som har en bra relation till sina föräldrar löper mindre risk att hamna i brottlighet på grund av oron för vilka reaktioner de kan framkalla. Utifrån den aspekten så är den relation killarna har till sina föräldrar av stor betydelse samtidigt som starka band till föräldrarna bör underlätta för dem att byta livsstil. Sex av killarna påstod att deras relation till föräldrarna inte hade förändrats efter att de blev placerade på ungdomshem utan att den är lika bra som den var innan. Men dessa killar menade dock att de inte umgicks särskilt ofta med sina föräldrar innan frihetsberövandet och att det var mest vännerna som de spenderade sin tid med.

Två av killarna berättade hur deras relation till sin familj hade förbättrats efter placeringen på slutet ungdomshem. En av dem förklarade att han hade mognat under vistelsen vilket i sin tur hade lett till ett positivt annorlunda förhållande till sin familj, då speciellt till hans mamma:

Man kan tala om andra saker än om det som är rätt eller fel. Förut sa alltid mamma till mig att det inte är bra. Och nu vet hon att hon inte behöver säga så. För att jag kommer att klara mig och nu kan vi prata om andra saker som vi kanske missat istället.

Han tackar personalen, då speciellt sin kontaktperson, samt de olika programmen som han har gått. Han menar att dessa har fått honom att se annorlunda på livet. Han hävdar att när man har fått en insikt om att byta bana och leva ett liv utan kriminalitet, så är det upp till en själv att komma dit. Med det menar han att det inte räcker med att sätta upp ett mål, utan att han även måste jobba hårt för att uppnå dem. Hans uttalanden antyder att det inte räcker att enbart förstärka sina sociala band utan att den personliga motivationen och det egna intresset för att byta livsstil också är viktigt.

Två av killarna berättade under intervjun det motsatta, det vill säga att relationen till föräldrarna hade varit bättre innan vistelsen och att de hade gått ifrån varandra. Anledningen

till det är att föräldrarna är besvikna över deras brott samt att de bor för långt borta från ungdomshemmet för att kunna upprätthålla nära kontakt. Enligt teorin om sociala band kommer detta att komplicera processen för dessa två killar att byta bana och sannolikheten för att de vidareutvecklar ett kriminellt beteende ökar. Båda två hävdade dock att de skulle försöka att hålla sig vid rätt sida om lagen. En av dem påstod även att han ska visa att han kan avstå från brottslighet och på så sätt försöka vinna tillbaka föräldrarnas förtroende. Han ska alltså försöka förstärka sina sociala band till föräldrarna genom att sluta med kriminalitet.

I stort sätt alla av killarna hade vänner som också begick kriminella handlingar innan de själva åkte fast. Fem av killarna påstod att deras beslut om att leva ett icke-kriminellt liv inte kommer att påverka deras relationer till sina vänner. De hävdar att deras vänner har slutat med kriminalitet, och även om det visade sig vara fel så skulle det inte påverka deras beslut. Enligt teorin om sociala band kommer det att vara svårt för killarna att ändra på sitt kriminella beteende om de fortsätter att umgås med ungdomar som har ett sådant beteende. Detta eftersom det är troligt att deras möjliga anknytningar till konventionella aktiviteter minskar samtidigt som anknytningar till brottslighet ökar om deras vänner håller på med kriminella aktiviteter.

Det var bland annat på grund av detta som tre av killarna har beslutat sig för att bryta kontakten med sina vänner. Två av dessa killar berättade:

Jag har inte en enda kompis kvar. Inte en enda. I det kriminella så finns inget som heter kompis. Man umgås med varandra eftersom man har nytta av varandra. Broder du och broder du är bullshit bara. I slutändan är det bara du. Kriminella kompisar hade jag hur mycket som helst. Men sen bestämde jag mig för att sluta. Vissa ansåg att det var bra. Att det var jättebra att jag ville ändra på mig och sånt men vissa såg mig mer som en svikare och golare. Men för mig kändes det bara skönt. Ju mer de hatar mig desto längre bort kommer jag.

De [kompisarna] kommer jag inte att umgås med. För att vissa som också var med på brottet de är redan fria, för att de fick mycket kortare straff än jag. Men de har gått i samma bana igen.

Sista meningen i det förra citatet förklarar på ett bra sätt hur pass centrala vännerna är för kriminalitet. Killen berättade att han kommer längre bort från den kriminella världen om hans ”vänner” hatar honom. Alla tre anser att för att kunna byta bana så måste deras anknytning till dessa ”vänner” brytas. Här handlar det således om killarnas personliga val. De har ”erkänt” för sig själva att de som de trodde var sina vänner kan enbart vara deras vänner om de fortsätter i den kriminella kretsen.

Två av killarna berättade även att de har bestämt sig för att flytta ifrån sin hemort för att lättare kunna byta bana.

Jag kan inte bo kvar. Jag har ingenting att hämta där längre. Jag har bara massa kriminella kompisar och bara ett kriminellt förflutet i denna stad. Så det finns inget som lockar mig där längre. Så jag ska flytta till en helt ny stad där jag kan börja på sida ett igen. Det var lite tjejens idé.

Jag ska flytta. Jag ska bli kvar i xxxx.⁹⁵ Och det gör jag bara för min egen skull. Det känns faktiskt inte så jobbigt.

Det märks tydligt att dessa två killar har tagit ett beslut och att de måste införa olika val för att kunna genomföra beslutet. Att bryta anknytningen till sina vänner samt att flytta från sin hemort betyder en ny början eller som en av killarna sa att ”börja på sida ett igen”. Med detta val har de öppnat olika möjligheter för att förstärka sina anknytningar till det konventionella samhället. Detta visar på hur viktigt det personliga valet är för att sluta med brott.

5.1.2 Utbildning

Ungdomars anknytning, åtagande och delaktighet i skolan är, enligt teorin om sociala band, väldigt viktig för att dämpa risken att begå brott. I stort sett samtliga av killarna ansåg under intervjun att utbildning skulle ge dem större möjligheter i framtiden. Åtta av killarna gick i skolan innan de fick sin dom, men sex av dem hävdade att det gick väldigt dåligt för dem. De ansåg att skolan var ointressant och skolkade mycket. De andra två som gick i skolan innan placeringen studerade också på hemmen och hävdade att det gick lika bra. De berättade vidare att de var glada över att kunna fortsätta med sin utbildning.

Fem av dessa sex killar studerade på ungdomshemmet och samtliga var väldigt tacksamma för den möjligheten. De ansåg att de har fått en ny chans och att denna nya chans kommer att underlätta processen att byta bana. Tre av dessa berättade:

Jag gick [i skolan] men jag hade inga betyg. När jag gick i nian så hade jag 10 poäng. Men när jag tog nian här inne så fick jag 190 poäng. Fick ett MVG, två VG och resten G och nu ligger jag mycket bättre till. Jag känner att jag vill ändra min livsstil.

Ja absolut. Om det inte hade funnits skola så hade jag kommit ut med ingenting nästan igen och då fortsatt med det jag höll på med innan. Men nu vet jag att jag kan gå på gymnasiet och få min utbildning och så, och man tackar för det.

---

⁹⁵ Han nämnde staden där ungdomshemmet ligger. Jag tog bort namnet för att bättre kunna försäkra anonymiteten.

Jag har gjort hela nian, hela högstadiet och sen första ringen i ett program har jag också gjort. Jag har fått betyg så att jag kommer in på gymnasiet i xxxx.⁹⁶ Jag trivs absolut.

Dessa tre citat förklarar hur viktig skolan har varit för killarna. De första två citaten visar hur skolan har fått dem att vilja förändra sina livsstilar. Killen i första citatet berättade vidare att hans prestation i skolan har gett honom ett större självförtroende och bättre villkor för framtiden. Han berättade att om han skulle fortsätta på samma bana som innan, så skulle han förlora allt och att därför är han säker på att han inte kommer att begå brott igen. Han har således bestämt sig att avstå från brottslighet tack vare de investeringar han har gjort. Detta överensstämmer med teorin om sociala band.

Det tredje citatet visar också på hur viktig skolan har varit för honom. Han berättade även att han aldrig trodde att han skulle kunna studera på gymnasiet och att hans föräldrar är stolta. Genom sitt åtagande i utbildningen har han gjort klart grundskolan, försäkrat sin ingång på gymnasiet samt förstärkt sin anknytning till sina föräldrar. Enligt teorin om sociala band kommer detta att hjälpa honom att avstå från kriminella aktiviteter.

En annan av killarna var tacksam för att ha blivit placerat på ungdomshemmet, mycket tack vare utbildningen. Han berättade:

Ja absolut [är han tacksam för att blivit placerat på ett ungdomshem]. Speciellt med utbildningen jag har fått. Det är klart att man ska ta nytta av den tiden man har här inne och det är helt gratis och det är bara att göra det. Man måste hitta det positiva i det negativa. Det är klart att det är negativt att jag kom hit. Jag kan inte vara med min flickvän och min familj, eller mina vänner så, men så är det positiva i det, jag hade aldrig pluggat klart om jag inte hade kommit hit, jag var väldigt skoltrött.

En av de två killarna som inte hade studerat innan placeringen hade nu börjat studera. Han berättade:

Ja och det känns bra! Det är så få elever och man trivs bättre och lärarna är duktiga, väldigt duktiga.

Alla av dem som gick i skolan, utom en, ansåg att lärarna var väldigt bra och kompetenta. De berättade också att tack vare att det var få elever per lärare, jämfört med skolorna ute i samhället, så kunde dem koncentrera sig bättre och därmed få bättre resultat. En berättade:

---

⁹⁶ Han nämnde namnet på gymnasieskolan vilket jag tog bort för att bättre kunna försäkra anonymiteten.

Jag läser elva ämnen. Lärarna är bra, de hjälper till och sådär. När du går i skolan där ute så är det 30 elever som går i en klass och när du går här är det kanske en elev med en lärare. Så det går sjukt bra.

Utbildningen gav alltså bra resultat för dessa killar. Men det var dock inte alla som valde att satsa på skolan. Det var två av killarna som inte studerade på ungdomshemmet där de var placerade. De ansåg att utbildning var bra men att de inte behövde den:

Jo den [utbildningen] är viktig men inte för min framtid. För jag har redan planer nu när jag kommer ut. Mamma har en restaurang . Jag ska hjälpa henne diska, sopa, göra vad som helst. Bara att man har någonting att göra. Det är fortfarande ett familjeföretag, ingenting kan gå fel.

Nej, jo den [utbildningen] är viktig men inte i mitt fall. Min pappa är egenföretagare så för min del så kan jag jobba där. Om jag inte har någon annan utväg. På så sätt är jag räddad men annars är det klart att utan utbildning så får du inte så mycket jobb.

I dessa två fall förlitar sig killarna på sina föräldrars företag. De har inte satsat sin tid på ungdomshemmet till utbildning, men de har bestämt sig att börja arbeta hos sina föräldrar. De kommer därmed att förstärka sina sociala band till både sina föräldrar och ett konventionellt yrke, vilket enligt teorin om sociala band ökar sannolikheten för att de kan avstå från brottslighet.

5.1.3 Konventionella aktiviteter

Enligt teorin om sociala band är det viktigt med schemalagda konventionella aktiviteter och att ha någonting att göra för att minska tillgängligheten till ett kriminellt beteende. Samtliga av killarna har schemalagda aktiviteter på ungdomshemmet de bor på. Som nämnt går åtta av killarna i skolan. Nio har gått och/eller går olika påverkansprogram. Den enda som inte har gått något program menar att han inte hade suttit tillräckligt länge på ungdomshemmet för att ha hunnit börja. Han hade suttit i ungefär två veckor.

De övriga nio hade delade meningar om programmets/programmets effektivitet. Fyra av killarna var mer positiva än de andra. Två av dem berättade:

Jag har gått krimiprogrammet [Programmet om kriminalitet]⁹⁷ två gånger. En gång för ungdomar och en gång för vuxna. Programmen var bra. Man fick lära känna sina egna tankar. Man gör ett test där man lär sig känna sina kriminella tankar. Det är ingenting dåligt med programmet. [...] Programmen har hjälpt mig mycket.

---

⁹⁷ ”Program för ungdomar med kriminellt beteende och anti-sociala normer och värderingar. Används för att ungdomar ska reflektera över sin situation och de kriminella handlingar de har begått. Syftet är att den unge ska hitta ett alternativt sätt att fungera i vardagen och att förändringen ska bli bestående.”, “Behandlingsprogram”, www.stat-inst.se, hämtat: 2010-01-08

Jag går krimprogrammet [Programmet om kriminalitet]. Man tar olika steg för att se vad man behöver få hjälp med och sånt. För mig handlar det väldigt mycket om socialkompetens. Man måste kunna komma ut utan att bli förbannat och sånt. Det har faktiskt hjälpt mig.

De som ansåg att påverkansprogrammen var bra hade ett gemensamt drag i sina berättelser. De menar att i början så ansåg de att programmen var lite barnsliga och att det egentligen inte var något för dem. Men sedan lärde de sig att fokusera på de delar av programmen som passade dem. Så småningom hjälpte programmen dem att inse att de hade problem med sitt kriminella beteende.

De övriga fem som har gått åtminstone ett program ansåg inte att man kunde kalla programmen för behandling. Två av dem berättade:

Jag går kriminalprogrammet [Programmet om kriminalitet]. Men jag tycker inte det vara behandling. Det finns ingen behandling här inne. Det är mer som en anstalt. Man kommer in och man sitter av sin tid och sen ut igen.

Nja. Lite behandling, man har samtal och sånt, man pratar om brottet och sånt. Hur det kommer att bli.

Det visade sig att de killar som hade varit placerade längre tid tackade i högre grad ungdomshemmet för hur långt de hade kommit i sin identitetsförändring jämfört med dem som hade suttit inne under en kortare period. En berättade:

Det är en bra erfarenhet för mig att hamna här, även om att detta är ett sånt ställe. Jag har lärt mig mycket. Men jag har också haft en lång tid på mig att lära mig. Det är synd att vissa, jag ska inte säga synd men att vissa får korta straff och de hinner inte mogna. De hinner inte lära sig som man kanske behöver till att lära sig. Som jag har ett långt straff, om tre månader har jag suttit i två år och jag har hunnit lära mig mycket. Jag har lärt mig att vara nöjd med det jag har och inte ta allt för givet och inte heller lita på alla. Och vara mig själv. Men man måste också våga ta hjälp från de som jobbar här. I början ville jag inte ta hjälp.

Liksom citatet visar är personalen en viktig resurs för killarnas attityd mot kriminella aktiviteter. En annan av killarna berättade att det beror på personalen hur effektiva programmen var för honom:

Jag måste säga att det skiljer väldigt mycket på vilka personer intervjuar dig. Man ser rakt av att vissa personer har tagit rakt av ur nån bok. Typ ”yttre tryggare” eller nåt sånt. Jag hade en kvinna här. Lite äldre och varför skulle jag prata med henne. Hon förstår inte min värld ändå. Men sen fanns det en man som har jobbat här i ungefär 20 år och när jag snackar med honom så lägger han undan pappret och har ingenting

med det att göra och frågar hur man känner egentligen och tycker du det vara bra. [...]. Så jag var ärlig mot han och nej det känns bättre att jag begår brott och jag får mina pengar och så berättar han om sin egen syn, varför, hur och varför det är negativt i såna fall och så och så och vissa är väldigt bra. Man lär sig mycket faktiskt.

Det första jag reagerade på var att killen såg på programmet som en intervju. Inte som en process där han och personalen jobbade tillsammans för att hjälpa honom att förändra sin syn på kriminalitet. Det spelade en stor roll för killen hur personalen var som ”intervjuade” honom, hur mycket han lärde sig. Programmets effektivitet bestod i första grad inte av programmets utformning utan av personalens förmåga att genomföra programmet. Detta visar på hur viktig personalen kan vara för killarnas åtagande och anknytning till behandlingen.

Det fanns en träningslokal på båda ungdomshemmen där killarna kunde träna på speciella tider. Ungefär hälften av killarna tränade olika sporter innan sin placering. Samtliga tio av killarna berättade däremot att de tränar sporter på hemmet, exempelvis styrketräning, fotboll och volleyboll. En av dem hade dock inte kunnat träna i några veckor på grund av depression. Samtliga hävdade att de kommer att fortsätta med träningen när de kommer ut. Ungdomshemmen har alltså förstärkt killarnas anknytning till konventionella aktiviteter som de kommer att fortsätta med när de blir frisläppta. Enligt teorin om sociala band kommer detta att underlätta för killarna att byta livsstil.

5.2 Förändrade attityder?

5.2.1 Regler och permissioner

Enligt teorin om sociala band är det alltså viktigt att ha en positiv inställning till samhällets regler och normer om man vill avstå från brottslighet. Jag hade en hypotes i teoridelen ovan om att killarna bör ha en positiv inställning till de regler och normer som finns på ungdomshemmet om de ska kunna förändra sin inställning till samhällets lagar och normer.

Samtliga av killarna berättade att de hade svårt att acceptera ungdomshemmets regler i början. Det svåraste var att behöva gå lägga sig tidigt på kvällarna och att gå upp tidigt på morgnarna. Det irriterade dem också att behöva fråga varje gång de ville gå på toan, titta på tv eller gå ut på gården.

När de fick frågan om de påverkats av de regler som finns på ungdomshemmet berättade tre av killarna:

Det [reglerna] är det jobbigaste. Man kan ha mått bra hela dagen och alla är glada och sen gör man en grej som man inte får göra och då får man VAD FAN HÅLLER DU PÅ MED.⁹⁸

Både negativt och positivt. Jag påverkas negativt på det sättet att jag aldrig haft sådana regler, jag har alltid satt mina egna regler, och så helt plötsligt kommer någon annan och ställer mina regler och det skapar konflikter mellan mig och personalen. Men å andra sidan är det väldigt positivt eftersom man måste ha regler och på visst sätt mår man bättre. Man äter varje timme och man gör si och så. Så man vet vad det är som händer. Det blir en trygghet med att man vet vad som händer och det är på gott och ont också.

I början var det jobbigt. Man frågar alltid efter någon sak och de säger nej och man blir arg. Man välter grejer och blir arg. Men efter ett tag vänjer man sig. Man vet att det är ett nej och sen punkt slut.

Utifrån dessa tre citat kan man läsa att reglerna påminde dem om att de sitter på ett ungdomshem. Första citatet visar på hur reglerna kan ha en stämplande effekt på killarna som intagna. Killen berättade att han mådde bra och kände sig som en vanlig person. Men personalen påminde honom väldigt snabbt att han sitter inne när han glömde att följa reglerna. Han fick en utskällning från personalen vilket fick honom att må dåligt igen.

De flesta hävdade dock att de vant sig snabbt vid reglerna. Åtta av killarna hävdade att de inte längre ansåg att det fanns så många regler och var allmänt positiva mot dem. De verkade vara medvetna om att de befann sig på en institution och att det givetvis finns ett behov av regler. De har alltså anpassat sig efter ungdomshemmets regler, vilket kan ses som en bra förberedelse inför samhällets regler och lagar.

Killarna berättade att de kunde få permissioner när de hade suttit av ca halva sitt straff. Åtta av killarna fick permissioner. De övriga två fick inte permissioner på grund av att den ena inte hade uppfyllt kriterierna och att den andra hade försökt rymma.

Samtliga av killarna som fick permissioner var överens om hur viktigt det är med permissioner. De såg på permissionerna som ett gynnsamt tillfälle att få träffa sin familj, eventuell flickvän och vänner. En del menade att tack vare permissionerna så kunde de visa för sin omgivning hur långt de hade kommit och att det förstärkte deras motivation att fortsätta på denna nya bana, det vill säga ett liv fritt från kriminalitet. Hirschi menar att ju mer tid och energi vi spenderar på någonting, exempelvis att bygga upp ett förtroende, desto mindre sannolikt är det att vi vill riskera det vi har åstadkommit genom att begå brott. När

---

⁹⁸ Jag skrev med stora bokstäver för att understryka intervjudeltagarens höga tonläge.

Elvar Ingi Jónsson

killarna fick visa andra hur långt de har kommit och byggt upp förtroende så minskar det således enligt teorin om sociala band risken för att de återfaller i brott.

Permissionerna verkar också fungera som en förmån som hindrar bråk på ungdomshemmen. En av killarna berättade:

Utan permissioner skulle det vara kaos här inne. Det är permissionerna som gör det lugnt. Jag kan inte gå på någon eller hota någon och av den enda anledningen att jag kan få innemånad, vilket betyder att de spärrar mina permissioner i en månad.

Detta tankesätt hos killen kan räknas som något positivt speciellt om han tar med sig det ut i samhället när han blir frisläppt eftersom det kan förstärka viljan att avstå från brottsliga handlingar på grund av rädsla att bli institutionaliserat igen.

Två av killarna tränade och praktiserade utanför ungdomshemmet. En av dem fick gå ut helt ensam och den andra skulle få gå ensam för första gången veckan efter intervjun. Den ena killen tränar fotboll och praktiserar som kock på ett hotell, och den andra tränar bowling och har praktikplats på en elektrikerfirma. Båda två var mycket tacksamma för det förtroende som de fått från såväl personalen på ungdomshemmen som från folket de praktiserade för. De hävdade också att de skulle fortsätta med sin utbildning till elektriker respektive kock efter sin vistelsetid. I de här två fallen har deras praktikplatser förstärkt deras anknytning till konventionella aktiviteter vilket enligt teorin om sociala band kommer att hjälpa dem med sitt beslut att byta bana och leva ett liv fritt från brott. Permissionerna förstärker således killarnas sociala band till samhället.

5.2.2 Attityder mot Svenssonlivet

Killarna fick frågan *Vad är ett såkallat Svenssonliv i dina ögon?* Deras svar var relativt lika och går att sammanfatta på följande sätt: En person som lever ett tryggt liv, helt fritt från kriminalitet, har ett hederligt arbete, har familj, bra bil och fint hus. Åtta av killarna hävdade att innan vistelsen så var Svenssonlivet ingenting de ville ha eller strävade efter. De andra två hade alltid tänkt att de senare i livet skulle leva ett Svenssonliv och hade inte förändrat sina åsikter om det.

Två av de åtta som inte såg på Svenssonlivet som något attraktivt berättade:

Jag har aldrig haft något jobb hela mitt liv du vet. Men jag har klarat mig riktigt bra tills det som hände du vet. Jag har haft det jag vill ha. Jag har haft bil, massor av guld du vet. Jag har haft allt. Och när man verkligen går på det spåret och man lyckas,

lyckas du vet, så är det svårt att vända på det och gå till jobbet och leva ett Svenssonliv.

Jag kan leva ett bra liv utan att vara en Svensson. Vara med familjen, tjejen, jobba, sköta mig.

Förra citatet förklarar att killen inte är övertygad om att livet utan brottslighet är bättre. Han ser på ett konventionellt liv som tråkigt och utan pengar. Enligt teorin om sociala band ökar det förstås risken att killen kommer att fortsätta begå brott.

Killen från det senare citatet vill leva ett liv fritt från kriminalitet men inte som en ”Svensson”. Han menade att det är alltför fyrkantigt och ingenting för honom. Han berättade dock vidare att han ser mer positivt på ”Svenssonlivet” än vad han gjorde innan vistelsen, men att han vill leva ett brottsfritt liv efter sina egna villkor och inte styras alltför mycket av samhällets normer.

Ungdomshemmen har således förändrat sju av killarnas syn på ett Svenssonliv. Dessa sju killar tillsammans med de två som redan hade en positiv syn på Svenssonlivet gör att nio av mina tio intervjudeltagare ser mer positivt på Svenssonlivet. Utifrån det kan man påstå att ungdomshemmen är en viktig resurs för förändrade inställningar till samhällets normer och lagar.

I stort sätt samtliga av killarna berättade att de hade mer att förlora nu än innan om de skulle åka fast igen för brott. Alla nämnde de sina familjer och hävdade överlag att det skulle bli väldigt svårt för deras familjer att förlåta dem igen om de skulle återfalla i brott. En berättade även att:

Jag tappar mitt gymnasium, om jag åker in igen måste jag börja om igen. Jag förlorar så mycket att det är lönlöst. Mycket pengar kan jag tjäna därute men jag förlorar så mycket på det. Men jag kan jobba och tjäna mina egna pengar. Snabba pengar försvinner fort.

I det här fallet har killen övertygats om att ett liv utan brottslighet är ett bättre liv, vilket enligt teorin om sociala band förstås ökar sannolikheten att han kommer att avstå från kriminalitet.

5.2.3 Attityder mot kriminalitet

Som tidigare nämnt har åtta av killarna bestämt sig för att byta bana och försöka leva ett liv fritt från kriminalitet. Den ena av de övriga två var övertygad om han skulle begå brott igen och den andra var väldigt osäker om han kunde sluta begå brott.

Killen som var osäker på om han kunde byta bana berättade:

Jag kan säga rakt av att när jag pratar med kompisar så säger dom xxxx⁹⁹ vi kan inte göra nåt utan dig”. [...] Jag vet att när jag kommer ut kommer de alla att se upp till mig. Jag vet att när jag kommer tillbaka till xxxx¹⁰⁰, så kommer de att säga kom du ska med på den där transportrånnet, du ska med på det och du ska med på det. Så att se fram emot, man kan inte se fram emot du vet. Ibland tänker jag det är inte värt det, du vet, att sitta inne och sånt. [...] Så det är svårt. Om man jobbar, vad kan man tjäna, kanske 18 tusen i månaden. Om man rånar en bank på några sekunder och man tjänar 340 tusen. Det är psykologi också du vet.

Liksom citatet antyder har killen svårt att se sig själv lyckas med att byta bana, dels på grund av sina vänner utanför, dels eftersom han anser det mer ekonomiskt lönsamt att begå brott jämfört med att arbeta. Vistelsen har inte kunnat påverka hans anknytning till det konventionella samhället och inte övertygat honom att hederliga pengar är bättre än ”svarta” pengar.

Denna kille var också den enda som såg på sin vistelse som en semester. Han tyckte att det var skönt att ha tak över huvudet och att känna sig trygg hela tiden. Redan med denna inställning så har killen gjort ett personligt val att fortsätta begå brott. Vistelsen har således inte kunnat övertyga honom att ett liv utan brott är ett bättre liv.

För sju av killarna kom inte beslutet om att byta bana direkt utan det växte fram successivt under vistelsen. Några berättade att det fanns mycket tid för att tänka efter på ungdomshemmet vilket har hjälpt dem med sitt beslutstagande.

En berättade:

Man kanske ibland behöver göra ett brott. Som jag gjorde ett brott, det är inget bra brott, jag tog en annan från en annan men jag kanske behövde det. Jag, de behövde inte det men JAG.¹⁰¹ Det kanske var bra för mig att göra ett sånt som 17 åring. Det var det som fick mig att inse att om jag inte börjar sköta mig nu så kanske blir nästa gång 10 år.

Killen berättade vidare att han har fått stor hjälp av sin kontaktperson med att kunna hantera sitt brott. I början var han arg och frustrerad men i dag hade han lugnat ner sig och fått ett annat perspektiv på sitt brott och på livet.

---

⁹⁹ Han nämnde sitt eget namn, vilket jag tog bort för att bättre kunna försäkra anonymiteten

¹⁰⁰ Han nämnde sin hemort, vilket jag tog bort för att bättre kunna försäkra anonymiteten

¹⁰¹ Jag skrev det med stora bokstäver för att understryka intervjudeltagarens höga tonläge.

Killarna berättade att personalen hade olika sätt att hjälpa till och påverka dem i sina beslut att byta livsstil. De menade att det fanns grupperingar hos personalen och att vissa grupperingar var riktigt bra och andra mindre bra. De killar som ansåg sig behöva hjälp berättade att de fick mycket hjälp av en del av personalen och då speciellt sina kontaktpersoner. Vissa menade till och med att en av orsakerna till att de följde reglerna och betedde sig bra var personalen. När de fick frågan om de var rädda för att göra personalen besviken fick jag bland annat dessa två berättelser:

Ja, det är det jag känner mest för. För många av personalen har hjälpt mig och för dem så är jag där [brottsfri]. Om jag sedan bara vänder ryggen till dem och fortsätter med brott, så tänker dem att jag skiter i vad dem har gjort och det är därför jag vill visa att de kan lita på mig [...].

Ja absolut. Jag har sagt till alla att jag ska sluta och om jag fortsätter så tappar de förtroendet för mig. Personalen tänker då jaha det där var meningslöst.

Killarna har investerat sin tid i att skapa förtroende mellan de själva och personalen. Denna investering har lett till att de inte vill eller vågar bryta mot reglerna på ungdomshemmet eller begå brott på sina permissioner, eftersom det betyder att de bryter mot personalens förtroende. Killarna har alltså förstärkt sina sociala band till personalen vilket har lett till att de anser sig ha för mycket att förlora om de bryter mot deras förtroende.

Samtliga av killarna har dock en viss förståelse för vissa typer av brott. De menar överlag att vissa människor inte har något val utan att de måste begå brott för att kunna överleva.

5.3 Deras självbild

När killarna blev placerade på ett slutet ungdomshem så ledde det till att de avgränsades fysiskt från omvärlden. Enligt stämplingsteori resulterar det ofta i att den sociala identiteten de hade när de kom dit förändras till det sämre.

Sex av killarna såg sig själva som kriminella när de kom till ungdomshemmet. Fem av dessa hade förändrat sin självbild då intervjun ägde rum. Killen som fortfarande identifierade sig som kriminell berättade:

Jag är ju kriminell. Jag sitter för mordförsök, och det är ändå rätt så grovt brott om man tänker efter. Jag ser på mig själv som kriminell för att jag vet att på tre sekunder så kan jag förändras och bli arg som fan och flippa över totalt. Men det har förändrats idag men jag vet om det. Det har hänt men inte på jättelänge. Även om jag inte hade åkt fast hade jag sett mig själv som kriminell.

Elvar Ingi Jónsson

Den här killen identifierade sig fortfarande som kriminell men hävdade vidare att genom sin behandling så försöker han ändra på det. Den sociala identiteten för de andra fem hade förändrats till att de såg mer på sig själva som vanliga människor. Här har det således skett en positiv identitetsförändring. En av dem berättade:

Jag kan se mig på två sätt. Jag kan se på mitt förra jag, hur man än ska förklara det. Den andra sidan av mig. Den kan man inte vara så himla stolt över. Jag är inte alltid stolt över den sidan. Och sen nu har vi en bild av mig själv nu. Hur man än ska se på det. Mer Svenssonaktigt. Det kan jag vara stolt över. Nu presenterar jag någonting bra. Genom att plugga, jobba, genom att göra saker som jag kan ha nytta av i framtiden.

Han har således börjat identifiera sig på ett nytt sätt genom sin anknytning och åtaganden till konventionella aktiviteter. En annan kille berättade, när jag frågade honom om han identifierade sig som kriminell:

Nej inte först. Inte förrän jag fattade hur kriminell jag var egentligen. Jag har gjort ganska mycket faktiskt. Mina vänner sa att jag gjorde alltid mest, var vaken längst. Jag tänkte faktiskt inte på det som jag gör nu.

Som citatet förklarar var det inte förrän efter sin placering som killen förstod hur kriminell han egentligen var. Han förklarade vidare att han inte identifierar sig som kriminell idag och tackar behandlingen för det, eftersom det var genom påverkansprogrammen som han förstod hur kriminell han hade varit och förklarade att ”när man vet det så är det lättare att finna ut vad man behöver ändra på”.

Dessa fem killar som upplevt en positiv identitetsförändring hade varit placerade under en längre tid än den som fortfarande identifierade sig själv som kriminell. Övriga fyra av killarna identifierade sig inte som kriminella, varken före eller efter sin placering. En av dem berättade:

Jag har aldrig identifierat mig som kriminell. Kriminell i mina ögon är de som begår brott varje dag för att tjäna pengar. Alla hans pengar kommer från brott. Yrkeskriminell.

Detta citat liknar även de andra tre berättelserna. I deras ögon är man inte kriminell om man inte gör brott varje dag.

5.3.1 Ungdomshemmet som stämpling

Ett av mina syften var att se om mina intervjudeltagare ansåg sig vara indirekt stämplade av ungdomshemmet, och i så fall, hur de ansåg sig påverkas av stämplingen, samt om de ansåg sig få den hjälp de behöver för att bli av med den.

Det återkom under de flesta intervjuerna att killarna kände sig väldigt inlåsta eftersom de flesta dörrarna på ungdomshemmen var låsta och att ytan de kunde röra sig fritt på var liten. Flera av killarna påstod att de låsta dörrarna förstärkte bilden av de som kriminella och att de inte är tillförlitliga. Sex av killarna berättade vidare om hur stängslen och taggtrådarna stämplade de som farliga brottslingar. Stängslen och taggtrådarna påminde dem varje dag om att de sitter inne för ett brott och att det fick dem att må dåligt. En av dem sa att ”vi sitter på ett ungdomshem och inte på en anstalt”. Han ansåg det vara onödigt med den höga säkerheten och att SiS borde göra någonting åt saken. Killarna kände sig således indirekt stämplade som avvikande personer på grund av ungdomshemmets uppbyggnad, vilket enligt stämplingsteorin kan få dem att agera därefter.

Tre av killarna nämnde även att deras gäster påverkades av stängslen och taggtrådarna. De skämdes för att deras gäster tror att de är så farliga att de måste befinna sig innanför stängsel och gaddtrådar. En berättade:

Min mamma blev jätterädd när hon kom för första gången. Hon frågade mig varför det fanns så mycket stängsel och så. Hon blir fortfarande rädd varje gång hon kommer.

Ungdomshemmets utformning påverkar således inte bara killarna själva utan även besökarna.

Ungefär hälften av killarna ansåg att folk kommer att se mer negativt på dem när de kommer ut eftersom de har suttit på ett slutet ungdomshem. En av killarna berättade att ”man märker på permissionerna att vissa personer kollar snett”. Samtliga av dessa killar menade dock att det inte spelade någon roll eftersom att de skulle visa alla, genom att sluta med brottslighet och engagera sig i konventionella sysselsättningar, att de hade förändrats. De menar alltså att genom att förstärka sina sociala band så kommer folk automatiskt att få en mer positiv syn på dem.

5.3.1.1 Personalens roll mot stämplingen

Goldberg menar att för att kunna undvika ungdomshemmets indirekta stämpling så är det viktigt att personalen inte bekräftar den negativa självbilden som ungdomarna kan ha av sig själva. Som tidigare nämnt fyller personalen en viktig funktion för de flesta av killarna.

Vissa berättade att när de tränade ihop med personalen, tittade på film och/eller lagade mat tillsammans så kändes det som att de var en familj. De glömde för stunden att de var placerade på ett slutet ungdomshem för brott. Men sedan när personalen använde sin

auktoritet så kom allt tillbaka. Flera av killarna berättade om sådana situationer och hävdade sig orättvist behandlade av personalen.

Två av killarna uttryckte sin ilska mot personalen och menade att personalen ibland provocerade dem att bryta mot reglerna och att det då var svårare att avstå:

En gång så skrattade jag högt och sen helt plötsligt, utan att jag försökte reta personalen eller någon så bara helt plötsligt så förlorade jag xxx¹⁰² bara för att jag skrattade för högt vid matbordet och sådär. Efter det så tänkte jag om det vore ett brott att skratta. Det får en att inte vilja följa deras jävla regler.

När jag ser att personalen jävlas och så tänker jag att de ska få det tio gånger värre. Då tänker jag positivt på kriminalitet.

Det är intressant hur killen från förra citatet berättade om hur personalen påminner honom om att han har en underordnad position. Killen uppfattade personalens sätt att agera som orättvist vilket kan ses som en stämpling eller påminnelse om att han är en intagen och lever utan vissa rättigheter. De berättade vidare att det inte hände så ofta men när det hände så var det som att ta ett steg tillbaka i processen med att förändra sina attityder mot kriminalitet.

En annan av killarna förklarade att han ansåg att personalen inte pratade med honom utan att antingen ge honom tillsägelser eller förbjuda honom någonting. Han berättade vidare:

Jag känner just nu att personalen tänker mer på mig som intagen än som person. Man är som en robot. Man vaknar, äter, tränar, sover.

Han var trött på att ha en underlydande roll och att personalen inte verkade lägga märke till hur långt han har kommit i sin identitetsförändring. Killen upplever en indirekt stämpling där personalens ointresse för hans framgång får honom att se mer på sig själv som intagen än som en ny och bättre person.

Personalen kan alltså både förstärka den negativa bilden men också få dem att glömma varför de befinner sig på ungdomshemmet.

5.3.2 Självförtroende och jämnårigas inflytande

Samtliga killar ansåg sig ha ett bra självförtroende idag. Fem av killarna berättade under intervjun att det förbättras sedan de kom till ungdomshemmen. Två av dessa fem berättade:

---

¹⁰² Han förlorade förmåner. Han använde ett ord/begrepp som enbart killarna på det ena ungdomshemmet använde sig av och därför tog jag bort det för att bättre kunna försäkra anonymiteten.

När jag kom hit hade jag inte världens bästa [självförtroende] nej. Jag trodde liksom med skolan att jag inte skulle klara av den, men idag har jag övat upp mitt självförtroende genom att jo jag klarar visst av det. Jag har förstärkt det på det sättet.

I början var jag den som jag var i förorten. Jag var ganster. Jag ville inte vara mindre kriminell än någon annan. Men idag kan jag vara mig själv och kan stå för att jag inte ska vara kriminell längre. Jag står för att jag inte ska ta droger igen. Jag skäms inte för att vara den inte kriminella längre och det känns bra.

Killarna hade delade meningar om varför deras självförtroende blivit bättre. Vissa tackade utbildningen, påverkansprogrammen och personalen medan andra tackade sig själva. Här är det personliga valet och det personliga engagemanget viktigt för killarnas självförtroende. Förra citatet ovan belyser hur killens investering i utbildningen har förstärkt hans självförtroende. Det senare citatet förklarar hur vistelsen i sig hade förändrat hans inställning till kriminalitet och narkotikamissbruk och därmed förbättrat hans självförtroende.

Vistelsen har alltså antingen förstärkt killarnas självförtroende eller upprätthållit deras redan goda självförtroende. Det betyder att killarna inte har påverkats negativt av sin vistelse rent självförtroendemässigt.

Nästan samtliga av killarna hävdade att det pratades mycket om kriminalitet på ungdomshemmen. De hade delade meningar om hur det påverkade dem. De flesta ansåg sig inte påverkas alls, medan ett par ansåg sig få massor av idéer och tips om olika typer av brott. Det är intressant att de som ansåg sig få idéer och tips hade varit placerade på ungdomshemmen i kortare tid än de andra. Två av killarna berättade:

Det är klart att man hör massa om kriminalitet, att man hör att vissa vill fortsätta med kriminalitet. Att vissa vill hävda sig. Det mest negativa här inne är att de flesta vill att man ska begå fler brott med dom.

Nu är jag inte själv längre inställd på att hålla på med kriminalitet när jag kommer ut. Men de flesta här inne är det och där går våra vägar inte ihop. För jag är inställd på andra grejer, medan de pratar om att göra bankrån när de kommer ut, så pratar jag om att jag ska visa mina jobb och mina betyg. Så det blir skillnad så.

Liksom citaten visar så ger ungdomshemmen möjligheter för killarna att förstärka sitt kriminella kapital om de vill. Det är intressant att flesta av killarna som inte ansåg sig influerats negativt av de andra killarna, berättade att de också pratade väldigt mycket om kriminalitet i början men sedan slutade de med det.

Samtliga killar menade att de inte hade fått någon hjälp av de andra killarna i sin identitetsförändring, men två hävdade dock att andra elever såg dem som förebilder eftersom

de hade kommit så långt i sin identitetsförändring. Båda två anser också att tack vare sitt självförtroende så kunde de ge andra elever tips om hur de kunde gå tillväga för att sluta med kriminalitet.

5.4 Sammanfattningsvis

I början av uppsatsen ställde jag tre forskningsfrågor. Den första frågan var: *Upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård förstärker deras sociala band till det konventionella samhället, och i så fall på vilket/vilka sätt?*

Mina resultat visar på att sluten ungdomsvård kan förstärka ungdomars sociala band till det konventionella samhället. Mina intervjudeltagare upplevde dock denna förstärkning i varierande grad.

Sex av intervjudeltagarna upplevde ingen förändring i relationerna mellan dem och sina föräldrar, medan två däremot upplevde att deras relationer hade blivit bättre. Två andra av intervjudeltagarna upplevde det tvärtom, de påstod att deras relation till sina föräldrar hade försämrats. Sju av intervjudeltagarna upplevde vidare att ungdomsvården inte förändrat deras relationer till sina vänner. Tre bestämde sig däremot för att bryta kontakten med dem med motivet att lättare kunna börja ett nytt liv utan brottslighet.

Fem av mina intervjudeltagare påstod att tack vare ungdomsvården så tog de tagit tag i sin skolgång och det gick väldigt bra för dem. Vistelsen ledde även till att en av intervjudeltagarna började studera och att det gick väldigt bra för honom. För två av intervjudeltagarna gav ungdomsvården dem möjlighet att fortsätta med sin utbildning och de upplevde sin skolgång gå lika bra som förut. De övriga två valde att inte utbilda sig.

Resultaten visade vidare på att hälften av intervjudeltagarna tränade olika sporter innan vistelsen. Samtliga av intervjudeltagarna berättade att de tränade på ungdomshemmet där de var placerade och att de skulle fortsätta med det efter vistelsen. Ungdomsvården ledde således till att hälften av intervjudeltagarna hade börjat träna.

Permissionerna upplevdes som en viktig del i att förstärka killarnas sociala band till samhället. Två av intervjudeltagarna hade fått praktikplats utanför ungdomshemmet och båda två påstod att de skulle fortsätta med yrkesutbildningen när de kom ut.

Min andra forskningsfråga var: *På vilka sätt upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård påverkar deras attityder mot kriminella aktiviteter?*

Mina resultat visar på att sluten ungdomsvård kan ha en positiv påverkan på ungdomars attityder mot kriminella aktiviteter. Åtta av intervjudeltagarna hävdade att de ska sluta med brott, medan en hävdade att han ibland tänkte på att byta bana, men att han inte trodde att han kunde göra det på grund av sin situation utanför. Det var enbart en av intervjudeltagarna som var övertygad om att han skulle fortsätta begå brott när han blev frisläppt.

Vistelsen förändrade sju av intervjudeltagarnas syn på ett Svenssonliv positivt. Sex av dem hävdade att det var någonting som de strävade efter men en av dem upplevde det som för fyrkantigt. En av intervjudeltagarna däremot upplevde att Svenssonlivet inte var någonting för honom. Resultaten visar vidare på att åtta av intervjudeltagarna blivit allmänt positiva mot reglerna som fanns på ungdomshemmen.

Sista forskningsfrågan var: *Upplever intervjudeltagarna att sluten ungdomsvård påverkat deras självbild, och i så fall på vilket sätt?*

Resultaten visar på att sluten ungdomsvård kan påverka ungdomars självbild på ett positivt sätt. Sex av intervjudeltagarna såg sig själva som kriminella när de kom till ungdomshemmet de var placerade på. Fem av dessa hade förändrat sin självbild under intervjun och upplevde sig inte längre som kriminella. De övriga fyra identifierade sig inte som kriminella före sin placering och upplevde inte att deras självbild hade förändrats då intervjuerna ägde rum.

Enligt mina intervjudeltagare har vistelsen antingen förstärkt deras självförtroende eller upprätthållit deras redan goda självförtroende. Det betyder att killarna inte har påverkats negativt av sin vistelse självförtroendemässigt.

6 Diskussion

Denna studie har haft syftet att, genom intervjuer med tio killar, öka kunskapen om deras upplevelser och uppfattningar om hur de påverkas av att vara placerade på ett slutet ungdomshem. Detta har gjorts med hjälp av teorierna om sociala band och stämpling. Jag ville se om intervjudeltagarna betraktade sin vistelse som en bra möjlighet för att förstärka sina sociala band eller om vistelsen kanske har en dålig effekt. Jag ville dessutom undersöka om intervjudeltagarna kände sig mer stämplade som mer kriminella personer på grund av sitt frihetsberövande, vilket enligt stämplingsteori skulle förstärka deras kriminella beteende.

Jag har tidigare konstaterat att, för majoriteten av intervjudeltagarna, så har LSU-hemmen bidragit till att förstärka deras sociala band till samhället. Flera kände sig dock indirekt

stämplade som intagna på grund av personalens bemötande samt ungdomshemmets utformning. Det var framförallt tre av intervjudeltagarna som berättade att personalens stämpling påverkade deras satsningar på identitetsförändring. Även om att de hävdade att dessa stämplingar inte var frekventa så har det fortfarande motverkat för deras identitetsförändring. Därför är det mycket viktigt att personalen hela tiden möter de dömda med respekt och visar intresse för deras framgångar. Det framkom tydligt under mina intervjuer att de flesta intervjudeltagarna anser att det finns hjälp att få om de bara vill ta emot den. Här handlar det mycket om att få dem att inse att de har problem och få dem att våga ta emot hjälp.

6.1 Diskussion i relation till tidigare forskning

Mina resultat visar på många likheter med Laub's och Sampson's resultat. De kom exempelvis fram till att männen som hade upphört med brott hade starka sociala band till familjen och samhället samt att de hade gjort ett inre beslut om att förändra sitt liv. Mina intervjudeltagare var fortfarande placerade på ett slutet ungdomshem när intervjuerna ägde rum och därför vet jag inte om de som påstod att de skulle upphöra med brottslighet verkligen har gjort det eller om de kommer att göra det. Men vad jag kan konstatera är att de som hävdade att de skulle upphöra med brott efter vistelsen hade det gemensamt att de på ett eller annat sätt förstärkt sina sociala band till samhället samt att de gjort ett personligt val att börja ett nytt liv. Två av intervjudeltagarna hade även, i likhet med flera av Laub's och Sampson's undersökningspersoner, bestämt sig att flytta från sin gamla stadsdel till en ny. Detta tyder på att de har gjort ett inre beslut om att byta bana och börja ett nytt liv.

En av männen från Laub's och Sampson's undersökning tackade ungdomshemmet för sitt livsyrke som målare då han fick gå till bryggan och måla båtar under vistelsetiden. Två av mina intervjudeltagare praktiserade som kock respektive elektriker. Båda två menade att de vill fortsätta med denna utbildning efter vistelsen för att sedan arbeta med det. Detta visar på hur viktigt det kan vara för de dömda att ungdomshemmet har möjligheter att anordna praktikplatser för dem. Det förstärker nämligen i hög grad den dömdes anknytning till det konventionella samhället samtidigt som det förstärker målmedvetenheten om att leva ett liv utan kriminalitet.

Mina resultat påminde också till en viss del om Åkesons resultat. Mina intervjudeltagare, som hennes, kände sig tvungna att anpassa sig efter hemmets regler eftersom de annars riskerade att bli straffade. Men flera av mina intervjudeltagare berättade att de efter en tid hade vant sig

vid reglerna och att de såg det positiva med dem. Detta anser jag vara väldigt positivt eftersom samhället är fullt av regler och normer som intervjudeltagarna måste anpassa sig efter när de blir frisläppta.

Det fanns också flera motsatser mellan mina resultat och de andra undersökningarnas resultat i *Tidigare forskning*. Ungdomarna i såväl Åkesons som Hermodssons och Hanssons undersökningar upplevde skolgången som meningslös, dels på grund av att de fick göra vad de ville, dels för att lärarna inte hjälpte dem tillräckligt. Detta stämmer inte alls överens med vad de flesta av mina intervjudeltagare upplevde. Alla som studerade, utom en, ansåg att lärarna var mycket bra och att det var betydligt lättare att studera på hemmen än tidigare. Detta för att de var betydligt färre elever per lärare jämfört med tidigare. Jag tror att det dessutom beror på att det inne på hemmen finns mer tid för intervjudeltagarna att satsa på skoluppgifterna än utanför, där möjligen vännerna tog upp mest av deras tid. Överlag så var skolan det som intervjudeltagarna ansåg vara det mest positiva med vistelsen.

Majoriteten av ungdomarna från Levins studie hävdade att ungdomshemmet skapade fler problem än lösningar. Detta stämmer inte alls överens med vad mina intervjudeltagare upplevde. Ingen av dem upplevde ungdomshemmet i sig som någonting negativt. De flesta ansåg däremot själva orsaken till varför de befann sig på hemmen vara negativ.

Bayer, Pintoff och Pozen såväl som Åkeson upptäckte i sina undersökningar starka bevis på förekomst av jämnårigas inflytande. Mina resultat visar däremot på att större delen av intervjudeltagarna inte påverkades i hög grad av de andra elevernas inflytande. De nämnde dock att det pratades mycket om kriminalitet på hemmen och att om de ville så kunde de utöka sitt kriminella kapital. Varför de inte påverkades kan bero på att större delen av intervjudeltagarna hade kommit långt i sin identitetsförändring när intervjuerna ägde rum. Det fanns nämligen ett mönster, bland mina intervjudeltagare, att de påverkades lättare ju kortare tid de suttit inne. Ju mer de förändrades och kom bort från den värld de levde i tidigare, desto mer distans hade de till de diskussioner som fördes om kriminalitet.

6.2 Varför fungerar ungdomshemmen som en vändpunkt?

Som tidigare nämnt menar Laub och Sampson att slutna ungdomshem kan ses som en vändpunkt från det brottsliga livet eftersom det 1) fränksiljer förtiden från framtiden; 2) anskaffar inte bara övervakning och kontroll utan också möjligheter för social support och utveckling; 3) ger förändring och struktur till rutinaktiviteter; och 4) anskaffar möjligheter för identitetsförändring.

Jag anser att dessa fyra omständigheter också kan vara en förklaring till varför LSU-hemmen upplevdes som vändpunkter för åtta av mina intervjudeltagare. Jag väljer att använda ordet vändpunkt även om mina intervjudeltagare fortfarande är placerade på LSU-hemmet och jag inte kan svara på om det har varit en riktig vändpunkt i deras liv. Jag anser dock att är en vändpunkt vad gäller inställning och önskan. 1) Killarna togs bort från en dålig livsstil och placerades på ungdomshemmen där de fick mycket tid att tänka över sin situation och sin framtid. 2) Ungdomshemmen innehöll element av direkt social kontroll. Här spelade personalen stor roll då de övervakade killarna och passade på att de betedde sig ”rätt”. Ungdomshemmen erbjöd även som tidigare nämnt en resurs i form av en kontaktperson. Samtliga intervjudeltagare menade att de hade förtroende för sin kontaktperson, vilket influerade dem positivt vad gäller identitetsförändringar. 3) Ungdomshemmen förändrade dessutom deras rutinaktiviteter. Det handlar alltså inte enbart om att ta killarna från sina eventuella kriminella kompisar utan även om att lära dem att gå upp tidigt, lägga sig tidigt, äta på samma tider, träna på samma tider, de lärde sig nya obligationer såsom att laga mat, diska och städa sina rum. 4) Dessa tre omständigheter tillsammans med påverkansprogrammen och killarnas personliga val och motivation ledde till att killarna började tänka i andra banor vilket bidrog till en identitetsförändring.

6.3 Kritiskt förhållningssätt

Påverkan av kontexten eller sammanhanget som mina intervjudeltagare befann sig i under intervjutillfället har jag berört i viss omfattning i metoddelen ovan, där min roll som intervjuare stod mest i fokus. I det här delavsnittet kommer killarnas roll att stå mer i fokus.

De flesta av mina intervjudeltagare hävdade att de hade bestämt sig att inte begå brott igen, men som vi förstås vet så befann killarna sig fortfarande inlåsta på ett ungdomshem. Kan man då sluta sig till att de har börjat avstå från kriminalitet eller måste man vänta tills de har blivit frisläppta innan man kan uttala sig om det?

Det kan ju ha varit så att de hade blivit institutionaliserade och givit mig som intervjuare "politiskt korrekta svar" på mina frågor. Det är möjligt att mina intervjudeltagare skulle ha svarat helt annorlunda på mina frågor om jag hade intervjuat dem efter att de blivit frisläppta från LSU-hemmen. Detta kan exempelvis bero på att de i så hög grad blivit indoktrinerade med vissa synsätt att de till slut kom att tro att dessa motsvarade deras egen uppfattning.¹⁰³ Att intervjudeltagarna exempelvis inte ansåg sig påverkas negativt av de andra killarna kan bero

---

¹⁰³ Bondeson, 1947, sid. 49

på att personalen ständigt varnar för det samt att killarnas norm på hemmen var att inte låta sig influeras.¹⁰⁴

En annan aspekt är att minst fyra av killarna har kommit i kontakt med olika institutioner innan de kom till LSU-hemmet. På dessa institutioner likaså som LSU-hemmet ifråga har de sannolikt blivit intervjuade exempelvis om sin situation, omgivning och sina brott. Detta kan ha påverkat deras berättelser under intervjun på det sättet att det de berättade var en inövat berättelse, det vill säga att de redan hade skapat eller formulerat en berättelse som passar ihop till mina frågor.

Samtliga intervjudeltagare ansåg sig ha ett bra självförtroende vid intervjutillfället. Det är möjligt att det är lättare för killarna att uppge att de fått hjälp än att de hade tagit skada. Med andra ord är det inte smickrande för ens självuppfattning att behöva medge att vistelsen har gett personliga skador.¹⁰⁵ Samma sak kan gälla deras förändrade självbilder, det vill säga att de inte längre identifierade sig som kriminella eftersom de för närvarande gick de påverkansprogram som gick ut på att ändra denna uppfattning om sig själva och kriminalitet.

Det kan givetvis också vara så att det som intervjudeltagarna berättade inte influerades av institutionalisering utan att de *verkligen* trodde på att de kommer att sluta begå brott. Det är möjligt att denna positiva beteendeförändring försvinner när de lämnar hemmet eftersom de eventuellt "skickas" tillbaka till samma obehandlade miljö varifrån de kom.¹⁰⁶

Liksom har framkommit märkte jag skillnad i beteendeförändring på dem som hade varit placerade i en längre tid jämfört med övriga. Det behöver inte vara på grund av LSU-hemmets effektivitet, det kan också förklaras av att killarna hade blivit äldre och mognat under vistelsen och att ju längre en vistelse varar, desto mer ökar sannolikheten för en positiv utveckling.¹⁰⁷

Jag kan heller inte påstå att LSU-hemmen upplevs lika bra av alla killar som placeras på LSU-hem. Det är möjligt att de killar som frivilligt deltog i min undersökning har andra egenskaper än de som valde att inte delta.¹⁰⁸ Med andra så kan det vara att mina intervjudeltagare valde att delta eftersom de kunde ge mig ”politiskt korrekta svar”.

---

¹⁰⁴ Jmf. Bondeson, 1947, sid. 83

¹⁰⁵ Ibid., sid. 174

¹⁰⁶ Ibid., sid. 49, 299f, 342; se även Andreassen, 2003, sid. 11

¹⁰⁷ jmf: Andreassen, 2003, sid. 161

¹⁰⁸ Ibid., sid. 71

Om samtliga av dessa funderingar stämmer eller inte stämmer kan jag inte svara på och jag vet inte om killarna kommer att avstå från brottslighet efter sin vistelse. Men vad jag kan svara på är att under intervjuens gång så påstod huvuddelen av killarna att de kommer att avstå från kriminalitet efter sin vistelse. Jag tror att om de har samma drivkraft när de kommer ut och att deras omständigheter tillåter så kommer de att lyckas.

6.4 *Slutsatser*

Inledningsvis funderade jag över om LSU-hem gör mer skada än nytta. Utifrån mina intervjuer kan jag sluta mig till att, för i stort sätt alla av intervjudeltagarna, att så är inte fallet. Jag anser således inte att LSU är ett misstag, utan ett steg åt rätt riktning.

Överlag upplevdes vistelsen av mina intervjudeltagare som någonting positivt. Det som jag först och främst ansåg vara viktigt var att nio intervjudeltagare av tio upplevde någon slags identitetsförändring och åtta av dem påstod att de skulle upphöra med brottslighet. Jag kommer i den följande texten att dela upp de upplevelser som jag anser har påverkat intervjudeltagarnas identitetsförändring mest i tre kategorier. Dessa kategorier är *ansvarstagande*, *reflektioner* samt *inläring*. Dessa upplevelser går inte att rangordna och de utesluter inte varandra.

På LSU-hemmen inträder direkt ett *ansvarstagande* för intervjupersonerna. De är dömda och frihetsberövade på grund av de brott de har begått. Plötsligt lever de i en miljö där det är starka kontroller med olika regler och normer. Om de bryter mot dessa blir de genast föremål för någon av de olika bestraffningsåtgärder som finns på hemmet. Detta leder till att de blir väldigt medvetna om sina ageranden. Hur relationen till familj och personal utvecklas ligger också i deras händer. De måste visa för sin familj att de är värda en chans till. De inser även att möjligheterna till förändring finns inne på hemmet men att de själva måste visa vilja till förändring och sätta upp ett mål för att komma åt dessa resurser.

Under vistelsetiden på LSU-hemmen finns det mycket tid för *reflektioner*, där de exempelvis reflekterar över vilka de har varit, vilka de är idag och vilka de vill bli. De börjar reflektera kring kriminalitet och varför de har hamnat på hemmet, samt vilka de har sårat på vägen. De allra flesta av mina intervjupersoner anser att ett liv utan brottslighet blir mer attraktivt. De lägger mer fokus på de sociala band de har till samhället och det liv som väntar efter vistelsetiden. Tid för reflektion är en viktig del i processen av identitetsförändringen, där vissa

Elvar Ingi Jónsson

av intervjudeltagarna känner sig trygga i sina beslut och i sina målsättningar. Detta i kombination med att få stöd av sin kontaktperson och deltagande i påverkansprogram förbättrar såklart processen.

På samtliga ungdomshem som intervjudeltagarna varit placerade på har det funnits möjligheter till *inläring* i olika former. Det är framför allt deras kontaktpersoner, påverkansprogrammen samt möjligheterna till utbildning och praktikplatser som är de viktigaste resurserna för inläringen. De allra flesta killarna har positiva upplevelser av både skola och de påverkansprogram de deltagit i. Dessa upplevelser har förstärkt deras självförtroende och bidragit till den identitetsförändring som de upplevt, vilket i sin tur har gjort det lättare för dem att förstärka sina sociala band till samhället. Vissa av intervjudeltagarna länkade till och med erfarenheterna från skolan och praktikplatserna direkt till sitt liv efter vistelsen. Samtliga intervjudeltagarna kände ett förtroende till sin kontaktperson vilket för vissa av dem blev ömsesidigt med tiden. En sådan upplevelse utvecklar en trygghet och målmedvetenhet bland killarna som förstärker deras identitetsförändring.

I samtliga av dessa tre typer av upplevelser så är deras personliga val och engagemang en viktig genomgående faktor till förändring och positiv påverkan. Det finns många steg på vägen till en identitetsförändring men bra självinsikt och personlig målsättning känns som det grundläggande steget.

Ungdomsåren är en kritisk period och därför särskilt viktig att satsa på. Jag anser att LSU har lett till att vi systematiskt når fram till ungdomar som har stor problematik och ger dem möjligheten att kunna förändra sin livsstil vid tidig ålder.

7 Referenser

- Andreassen, T., (2006), *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Elanders Gotab
- Bayer, P., Pintoff, R & Pozen, D.E, (2003), Building criminal capital behind bars: social learning in juvenile corrections. Economic Growth Center. Yale University
- Becker, H.S., (2006), *Utanför. Avvikandets sociologi.* Lund: Arkiv förlag
- Bergström, G. (2004), *Kriminalitet som livsstil.* Stockholm: Mareld böcker
- Bergström, L., & Rudqvist, A., (2006), *Att starta ett särskilt ungdomshem ,exemplet Klarälvsgården.* Stockholm: Statens institutionsstyrelse
- Bondeson, U., (1974), *Fången i fångsamhället.* Malmö: Tryckeri ab. Norden
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber
- Dishion, T.J & Poulin, J.M.F., (1999), *When Interventionn Harm. Peer Group and Problem Behavior.* American Psychologist
- Dodge, K.A., Dishion, T.J. & Lansford, J.E (red) (2006), *Deviant peer influences in programs for youth. Problems and solutions.* New York: The Guilford Press
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, (2003). *Metodpraktikanten. Konsten att studera samhälle, individ och marknad.* Stockholm: Elanders Gotab
- Estrada, F. (2008), *Misshandel, i Ekström, L (red.) Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007.* Stockholm: Brottsförebyggande rådet
- Goffman, E., (2004), *Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor,* Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Goldberg, T. (2000), *Samhällsproblem: en bok om svensk samhällsutveckling och sociala problem.* Lund: Studentlitteratur
- Granath, S. (2007), *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980-2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys.* Stockholm: Kriminologiska institutionen
- Green, A. (1996). *Från fem år till livstid. Del 2. En intervjustudie med långtidsdömda fångar.* Rapport. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen
- Hacking. I. (2004), "Between Michel Foucault and Erving Goffman: between discourse in the abstract and face-to-face interaction". I *Economy and Society*, Vol. 33, Nr. 3, s. 277-302
- Hermodsson, A. & Hansson, C., (2005), *"Demokrati i det lilla?" Ungdomars delaktighet i sin behandling.* Forskningsrapport nr. 2. Stockholm: Edita

Elvar Ingi Jónsson

Hirchi, T., (2002), *Causes of Delinquency. With a new introduction by the author.* New Brunswick: Transaction Publishers

Holsten, J.A. & Gubrium, J.F., (1995), *The active interview*, London: SAGE

Karlsson, J. & Pettersson, T., (2003), *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer.* Stockholm: Kriminologiska institutionen

Karlsson, J & Pettersson, T (2006). Det blir vad vi gör det till! I Roxell, R., Tiby, E. *Frågor fält och filter. Kriminologisk metodbok.* Lund: Studentlitteratur

Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur

Laub, J.H., & Sampson, R.J., (2003), *Shared beginnings, divergent lives. Delinquent Boys to age 70.* Massachusetts: Harvard university Press

Levin, C., (1997), *Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94. SiS-rapport.* Lund: Socialhögskolan

Lipsey, M.W & Wilson, D.B., (1998), *Effective intervention for serious juvenile offenders. A synthesis of research.* Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

Lipsey, M.W., Wilson, D.B. & Cothorn, L. (2000), *Effective intervention for serious juvenile offenders.* Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention

Nordqvist, S., (2005), *Uppföljning 2002-2002. ADAD.* SiS-rapport. Stockholm: Edita Norstedts Tryckeri

Närvänen, A-L. (1994): Tids- och rumssociologiska aspekter på stigmatisering och totala institutioner. I T. Svensson (red) *Samhälle, psykiatrisk vård och psykisk hälsa.* Linköping: Tema

Roxell, L., (2006). Betydelsen av anonymitet, kontext och bortfall vid självrapportundersökningar. I Roxell, R., Tiby, E. *Frågor fält och filter. Kriminologisk metodbok.* Lund: Studentlitteratur

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* Stockholm: Elanders Gotab

Åkesson, P. (2007), *De drar oss alla över kam. En studie om hur ungdomar upplever sin situation på ungdomshem.* Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University

Internet:

”Behandlingsprogram”, (Hämtat: 2010-01-08). <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6874>

”Det här är SiS”, (Hämtat: 2009-12-30). <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=7133>

”Kontaktmannaskap”, (Hämtat 2010-01-09). <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8066>

”Målgrupp och organisation”, (Hämtat: 2010-01-08). <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=6291>

”Sluten ungdomsvård 1999 – domarna – ungdomarna – verkställigheten och vården – utvärderingen”, (Hämtat: 2009-02-07). http://www.stat-inst.se/documents/2000_2.pdf s. 3.

”Sluten ungdomsvård år 2000. Redovisning och analys av domarna”, (Hämtat: 2009-03-13).
http://www.stat-inst.se/documents/2001_4.pdf

”Svensk författningssamling (SFS)”, (Hämtat: 2009-03-13).
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1998:603>

”Särskilda ungdomshem med LSU-platser”, (Hämtat: 2010-01-08). <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=100>

”Tema: Ungdomar och brott”, (Hämtat: 2009-03-13).
http://www.bra.se/extra/news/?module_instance=2&id=11

”Unga i fängelse”, (Hämtat: 2010-01-16). <http://www.brottsrummet.se/Bazment/43.aspx>

“Vad är sluten ungdomsvård?”, (Hämtat: 2010-01-07).
<http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=69>

8 Bilaga - intervjuguide

Bakgrundsfrågor

Hur gammal är du?

Kan du berätta lite om varför du placerad på ett slutet ungdomshem?

Hur länge har du varit placerad här på ungdomshemmet? Vet du när du blir utskriven?

Hur ofta får ni få besök hit? Vem får komma?

Får du ringa? Hur ofta? Till vilka?

Umgänge, sysselsättning och fritid

Familj? Skillnad på nu och innan placeringen?

Vad gjorde du innan du blev placerad här? (jobb, skola, arbetslös, fritid)

Skola? Skillnad mellan nu och innan placeringen?

- Tror du att utbildningen ger dig större möjligheter inför framtiden?
- Tror du att du kommer att fortsätta plugga efter vistelsen?

Behandling?

- Tror du att behandlingen ger/kommer att ge dig bättre grund för livet utanför?

Hur påverkas du av att vara placerad här?

- Har ditt sätt att se på livet utanför förändrats? I så fall, hur?

Vilka personer är viktiga i ditt liv?

- Hur ofta ses ni? Skillnad mellan nu och innan placeringen?
- Finns det någon vuxen i ditt liv som du har förtroende för?

Hur påverkas du av att din tillvaro utgörs av regler?

Det konventionella livet

Vad är såkallat Svenssonliv i dina ögon?

- Är det något du strävar efter? Har din vistelse förändrad din(a) åsikt(er)?

Vad tycker du om polisen?

Vilken syn har du på personer som begår brott?

- Skillnad mellan nu och innan placeringen?

Känner du att du har någonting att förlora om du bryter mot lagen igen, i så fall vad?

- Har denna känsla förändras sedan du blev placerad på hemmet?

Tror du att du kommer att begå brott igen?

- När bestämde du dig (konkret beslut eller växte det fram successivt)?
- Vad påverkade beslutet?
- Vad betyder detta beslut för dig (nya vänner, börja plugga osv.)?

Tycker du att du har någonting gemensamt med de andra ungdomarna på hemmet?

- Tycker du att du påverkas av de andra ungdomarna på hemmet på något sätt? I så fall, på vilket sätt? (T.ex. din syn på kriminalitet?)

Känner du att personalen påverkar ditt sätt att se på kriminalitet? I så fall, på vilket sätt?

Sjävbild

Hur kändes det när du visste att du skulle bli placerad på ett slutet ungdomshem?

Hur är ditt självförtroende idag? Skillnad mellan nu och innan domen?

Hur mycket kan du vara dig "själv" här inne?

Hur ser du på dig själv? (Vem är du?) Skillnader mellan nu och innan placeringen?

Har du någon gång sett dig själv som kriminell?

Hur tror du att personalen beskriver dig? Skillnad på när du kom och nu?

Känner du att du kan leva upp till de krav som ställs på dig här inne?

På vilket sätt tror du att samhället såg på dig?

- Tror du att denna syn har förändras efter att du blivit placerat här?

Anser du att du får den hjälp här inne som du behöver?

Avslutningsvis...

Vad är viktigt idag? Varför?

Om du skulle få ändra på någonting, vad skulle det vara?

Är det något som du vill ta upp som jag kanske har missat?